ОҒИР ЖАЗО — ХОЛИСЛИККА ИСБОТМИ?

Ўн яшар йигитчани ўлдириб, сўнг онасига жароҳат етказган 20 йилга, уни шу йўлдан қайтармоқчи бўлган эса... 17 йилга «кесилди?!»

"Ҳожатбарор демократлар" ёрдам қўлини чўзмоқчи ҳам бўлди, бироқ суд актини томоқ йиртиб бақириб-чақириш йўли билан ўзгартириб бўлмаслиги илғаш учун опахонга бироз вақт керак бўлди, чоғи...

2 -бет

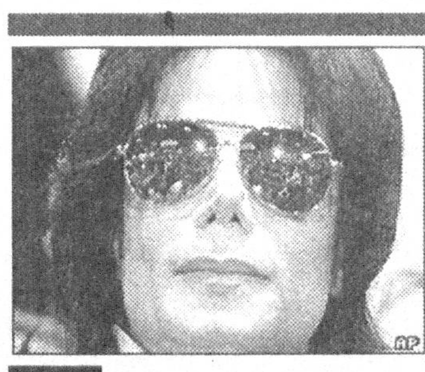

МАЙКЛ ЖЕКСОН СУД ОЛДИДА ЖАВОБ БЕРАДИ

Лос-Анжелес штати маъмурияти қўшиқчи Майкл Жексон суд олдида қилмиши учун жавоб беражагини маълум қилди. Маълумки, М. Жексон ноябрь ойида "Неверленд" ранчосидаги тинтув натижаларига кўра, болаларга нисбатан ахлоқсиз муносабатда айбланиб ҳибсга олинганди. Кейинроқ қўшиқчи 3 миллион доллар кафолат пули эвазига озодликка чиқарилганди.

3 -бет

УСТОЗ ЮРГАН ЙЎЛЛАРДАН

«Ойбекни кўрган ва кўрмаганлар» бадиа китобидан боб

Нодим Қосимий соҳибга миллий анъанамизга кўра ўзбекча тўн, дўппи кийдирдим, куч-қувват сурури белингизни тарк этмасин, дея Чуст пичоғи осилган шоҳи белбоғ боғладим.

4 -бет

Mustaqil gazeta

HURRIYAT

1996-yil dekabrdan chiqa boshlagan E-mail: hurriyat@rambler.ru № 51 (357) 2003-yil 24-dekabr

«HURRIYAT» сизники, Сиз HURRIYATники бўлинг!

Газетамизга 2004 йил учун обуна давом этмоқда. Нашр кўрсаткичи — 233

Сана

ДАРАХТ ТАНАСИГА БИТИЛГАН КАШФИЁТ

Шу кунларда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарорига мувофиқ Ўзбекистон Республикаси Фанлар Академиясининг 60 йиллиги муносабати билан маънавият ва маърифат масканларида юбилей тадбирлари ташкил этилмоқда.

ОАВда хабар қилинганидек, яқиндагина Фанлар Академиясида ана шу тарихий санага бағишланган тантанали мажлис бўлиб ўтди. Президент Ислом Каримов ана шу мажлис аҳлига табрик мактубини йўллади. Мамлакат раҳбари заҳматкаш олимларимизнинг илм-фан ривожига қўшаётган ҳиссалари, Фанлар Академиясининг олис ва яқин ўтмиши, тарихий илдизлари ҳақида алоҳида тўхталиб, бугунги кун муаммоларини ҳам назардан четда қолдирмади. Табрикда бу борада шундай дейилади: "Албатта, ҳаммамиз яхши тушунамиз, Фанлар Академиясининг мавжуд салоҳиятини тўла рўёбга чиқариш, лабораториялар ва тажриба майдонларида, қўлёзмалар устида илмий тадқиқотлар олиб бораётган заҳматкаш олимлар меҳнатини рағбатлантириш учун давлатимиз томонидан берилаётган кўмак ва ёрдам ҳозирча етарли эмас.

Буни кўпчилик қаторида мен ҳам яхши англайман. Лекин шу фурсатдан фойдаланиб, бир фикрни айтмоқчиман: иқтисодиётимиз ривожланиб, имкониятларимиз кенгайиб бориши билан шу соҳада фидоий бўлиб хизмат қилаётган илм-фан аҳли олдидаги қарзимизни адо этиш учун шароит туғилади. Бу борадаги ишларимизни охирига етказиш, тараққий топган мамлакатларнинг илм марказлари билан ҳамкорлик қилиб, тадқиқот жараёнларини замонавий даражада ташкил этиш учун амалий кўмак беришни давлат идоралари ва ташкилотларининг, бутун жамиятимизнинг биринчи даражали вазифаси, деб билишимиз зарур».

Юбилей муносабати билан Президент Фармонига мувофиқ ЎзФАнинг бир гуруҳ ходимларига унвонлар, орден ва медаллар берилди. Мукофотланганлар орасида Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети профессори, академик Маҳмуд Салоҳиддинов ҳам бор. Фурсатдан фойдаланиб, барча академиклар қатори у кишини ҳам "Меҳнат шухрати" ордени олганлиги билан қутлаймиз. Қуйидаги мақола ана шу улкан олим ҳақида.

Ўз она юртини мадҳ этиш ҳар бир инсонга хосдир. Кимдир ўз юртининг гўзал табиатини мадҳ этса, кимдир кўҳна обидаларини кўз-кўз қилади. Яна кимдир юртида яшаб ўтган улуғ алломалар билан фахрланади. Яратганга шукрки, биз ўз она юртимизни ҳар жиҳатдан кўкларга кўтариб мақташга ҳақлимиз. Айниқса, юртимизда яшаб ижод этган, жаҳон тамаддунига улкан ҳисса қўшган улуғ алломаларнинг авлодлари эканимиз бизга чексиз ғурур бағишлаш билан бирга юксак масъулият ҳам юклайдики, биз буни чуқур ҳис қилмоғимиз зарур.

Ҳозирда жаҳон тамаддунига Ўзбекистоннинг қўшаётган ҳиссаси замирида ана шу улуғ алломалар ишининг муносиб давомчилари, замонамиз алломаларининг шарафли меҳнатлари ётибди.

Шубҳасиз, миллат равнақи ва Ватан тараққиёти бевосита илм-фан ривожи билан боғлиқ. Истиқлолга эришганимиздан сўнг илм-фанга бўлган юксак эътиборнинг яққол мисоли сифатида Вазирлар Маҳкамасининг Ўзбекистон Фанлар Академиясининг 60 йиллик юбилейини нишонлаш тўғрисидаги қарорини олиш мумкин. Қарорда Фанлар Академиясининг тарихий илдизлари, юртимиз тараққиётидаги муносиб ўрни алоҳида таъкидлаб ўтилган.

Биз ҳикоя қилмоқчи бўлган инсоннинг ҳаёти илм-фан ўчоғи бўлмиш Фанлар Академияси билан чамбарчас боғлиқдир. Бу инсон атоқли математик олим, физика-математика фанлари доктори, профессор, академик, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан арбоби, Беруний номидаги Давлат мукофоти соҳиби – Маҳмуд Салоҳиддиновдир.

Устоз олим Ўзбекистонда дифференциал тенгламалар соҳасидаги ҳозирги замон илмий мактабининг ташкилотчиси ва раҳбари, республикада фан ва олий таълимни ташкил этиш ва ривожлантиришга улкан ҳисса қўшган давлат ва жамоат арбобидир.

Устознинг 50 йилдан ортиқ ҳаёти бевосита илм-фан билан боғлиқ ҳолда кечмоқда. У қандай масъулиятли давлат ишларида (Олий таълим вазири — 1985-1988 йй., Фанлар Академияси Президенти — 1988-1994 йй.) ишламасин, ўзининг бевосита фаолият соҳаси — фандан узилмади. Янги-янги илмий натижалар олиниши, кўплаб шогирдлар етиштирилиши, монография ва дарсликлар ёзилиши у кишининг чинакам олим эканлигига далолатдир.

Устознинг илмий фаолиятлари ҳақида кўп ва хўб ёзиш мумкин-у бироқ М. Салоҳиддиновнинг инсонийлик хислатлари алоҳида мавзудир.

Ҳадиси шарифда илмни Чиндан бориб бўлса ҳам ўрганиш таъкидланади. Маҳмуд Салоҳиддинов илм йўлида ўз юртидан йироқда Сибирнинг қаҳратон совуқларида бир неча йил чидаб ўқиди, изланди.

Баъзида олим учун макон, вақтнинг аҳамияти қолмайди. Домла шу хусусда бир ибратли воқеани эсга оладилар. Бир куни Маҳмуд Салоҳиддинов ўз устозлари, академик А. В. Бицадзе билан бирга дарахтзорда сайр қилиб юрганларида, ҳал бўлмаётган математик муаммо ҳақида гап кетади ва шу пайтда ёзишга эҳтиёж туғилади. Айни пайтда, қоғоз топилмаганидан, муаммо икки забардаст олим – устоз ва шогирд томонидан дарахт танасида математик ёзувлар тарзида ҳал этилди.

Устознинг кўпчилик қадрлайдиган хислатларидан бири камтарликдир. Маҳмуд Салоҳиддинов ҳаёти давомида кўплаб юқори лавозимларда ишлаган бўлсалар-да, манманлик, мақтанчоқлик "касали" у кишини четлаб ўтган. Мисол учун, биз шогирдлари устозни Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисига депутат бўлган кезларида давлатимиз рамзлари – герб, байроқ, мадҳиятимизнинг қабул қилиниши жараёнида фаол иштирок этганликларини устознинг ўзидан эмас, сафдошларидан эшитганмиз. Яна бир ёрқин мисол. Яқинда (26-29 ноябрь кунлари) устознинг 70 йиллик юбилейларига бағишлаб Ўзбекистон Миллий университетида халқаро илмий анжуман ўтказилди. Бунда Россия, Белоруссия, Арманистон, Қозоғистон, Малайзия, АҚШ, Мексика ва бошқа бир қанча давлатлардан етакчи математик олимлар қатнашдилар. Устознинг шаънига жуда кўп илиқ сўзлар айтилди, ютуқлари эътироф этилди. Илмий ишларининг аҳамияти, дунё математика фанида устознинг катта илмий мактабининг ўрни алоҳида эътиборда бўлди. Ўзига берилган якунловчи сўзда устоз ўзига хос вазминлик, камтарлик билан: "...шаънимга айтилган мақтовларнинг юздан бирига арзисам ҳам ўзимни бахтиёр ҳис қиламан", деб яна камтарликлари билан ўрнак бўлдилар.

Устознинг бу қадар ютуқларга эришишларида, бундай мартабада турилишлари уларнинг ўта меҳнаткашликлари сабаб бўлса керак. 260 дан ортиқ илмий мақолалар, 2 та монография, 4 та дарсликни яратиш инсондан қанча вақт, меҳнат талаб қилиши ўқувчига аён.

Айни пайтда, устозимиз М. Салоҳиддинов олий таълим тизимида фанлар бўйича ўзбек тилидаги дарсликларнинг камлиги муаммосини бартараф қилишга баҳолиқудрат ҳисса қўшмоқдалар.

Мазкур йилда устознинг "Математик физика тенгламалари" номли дарслиги нашрдан чиқди. Ҳозирда у "Интеграл тенгламалар" номли дарслигини ёзиш ишлари билан машғул.

Маҳмуд Салоҳиддинов ўзларининг илмий фаолиятлари, инсоний хислатлари – вазминлик, жиддийлик, самимийлик, қатъиятлилик, бир сўзлилик ва ўзларига нисбатан ўта талабчанликлари билан шогирдларига жуда катта ибрат кўрсатмоқдалар.

Абдумавлон БЕРДИШЕВ, физика-математика фанлари доктори, Тўлқинжон КАРИМОВ, халқ маорифи аълочиси

Обуна — 2004

Мулкчилик шаклидан қатъи назар барча корхона, ташкилот, муассаса, компания ва фирмалар диққатига!

Кимда ким "HURRIYAT" газетасига 100 тадан зиёд йиллик обуна бўлса, уларнинг 100 кв/см. дан кўп бўлмаган ҳажмдаги реклама ва эълонлари йил давомида бепул бериб борилади.

Бундай қулай ва камдан-кам учрайдиган имкониятга эга бўлишга шошилинг.

ТАҲРИРИЯТ

ММMда

МАЪРИФИЙ РОМАН ТАҚДИМОТИ

Ўтган ҳафтада Ўзбекистон Миллий матбуот марказида таниқли адабиётшунос олим Наим Каримов қаламига мансуб "Чўлпон" маърифий романининг тақдимоти бўлди. Тақдимот маросимида адабиётшунос олимлар, журналистлар, адабиёт ихлосмандлари ҳамда Абдулҳамид Чўлпоннинг яқин қариндошлари иштирок этишди.

Тақдимот маросимида сўз олган муҳтарам олимларимиз романда Чўлпон ҳаётининг, у яшаган муҳитнинг архив материаллари асосида қайта тиклангани, адибнинг ўша давр воқеаларига нисбатан ўзига хос муносабатлари акс эттганини таъкидлашди. Қатағон қурбонлари ҳаётини ўрганишда, уни кенг ўқувчилар оммасига етказишда ўзига хос тажриба мактабини очган Наим Каримов шаънига илиқ сўзлар айтилди.

Ушбу маърифий роман ҳақида сўз борар экан, унинг бутун бир Чўлпон ижоди эмас, балки Чўлпон яшаган давр ҳаётини қамраб олиши, у билан замондош адибларнинг ёндош тақдири ҳам ёрқин бўёқларда акс этишини таъкидлаш жоиз. Бирмунча камроқ нусхада чоп этилган ушбу романнинг аҳамияти ҳозирги давр учун айниқса қимматлидир. Шу боисдан ҳам роман муҳокамасига доир гурунглар адабий мулоқотларда, учрашувларда давом этаётганига шубҳа йўқ.

"КУНДУЗСИЗ КЕЧАЛАР"НИНГ ЮЗИНЧИ НАМОЙИШИ

Ўтиш даври машаққатлари бироз толиқтирган ҳозирги палладa театр мухлисларининг нисбатан камайиб кетганлиги ҳақида кўп гапиряпмиз. Аммо бу гапларнинг ҳақиқатга кўпам бақамти келмаётганини шоир Усмон Азим қаламига мансуб "Кундузсиз кечалар" спектакли исботлади-қўйди. Тўғри-да, атиги уч-тўрт намойишдан сўнг меъдага тегаётган томошалар орасидан қисқа муддат ичида юзинчи марта саҳнага чиқишнинг ўзи бўладими!

Спектаклнинг бенефиси (юзинчи намойиш) кечган ўтган ҳафта Миллий театр томошабинга тўлиб кетди. Бенифис олдидан Миллий матбуот марказида матбуот анжумани ўтказган театр мутасаддилари, асар яратувчилари "Кундузсиз кечалар"нинг бугунги кундаги аҳамияти, томошабин томонидан илиқ кутиб олингани, Чўлпон сиймоси ва унинг замондошлари қиёфасини яратган ижодкорлар маҳорати ҳақида гапириб бердилар. Улар журналистларга бироз таънаомуз гапларни ҳам айтишди, боиси, яқин ўртада театрга тушмаган, театр нималигидан кўпам хабардор бўлмаган ҳамкасбларимизнинг бу мавзуда қўрқмасдан қалам тебратаётгани томошабин ва театр муносабатларига, театр равнақига жиддий таъсир қилаётганидир.

"Кундузсиз кечалар" — адабиётимизда тонг юлдузи бўлиб чарақлаган улкан адиб Чўлпон ҳаёти ва ижоди хусусидаги ягона тўлиқ драматик асар бўлиб, унда шоирнинг ички кечинмалари, характери, одамларга муносабати акс этган. Матбуот анжуманида сўз олганлар таъкидлаганидек, асар муваффақиятдан бошқа нарса эмас. Айниқса, асар муаллифи ва режиссёр ўртасида кечган мураккаб муносабатлар ўзининг самарасини берган. Бу муносабатларнинг қай тарзда кечгани эса мамлакатимиз адабий ҳаётида Чўлпон ҳафталиги бўлиб ўтган етти куннинг сири бўла қолсин.

МУХБИРИМИЗ

Сафар

УЛУҒ СИЙМОЛАР ИЗИДАН

Бобур халқаро экспедицияси яна сафарга чиқди

Бобур халқаро хайрия жамғармаси мана ўн бир йилдирки, бебаҳо маънавий меросимизни ўрганиш, буюк алломаларимиз, шоир ва мутафаккирларимиз ижодини тадқиқ этиш, уларнинг илмий-адабий меросини халқимизга етказиш йўлида эътиборга молик ишларни амалга ошириб келмоқда. Жамғарма қомусий олим ва дилбар шоир Бобур таваллудининг 510, 515 йиллик тантаналарини ўтказиш, улуғ саркарда хотирасига муҳташам ёдгорлик мажмуаси ҳамда "Бобур ва жаҳон маданияти" музейини бунёд этишда бош-қош бўлди. Жамғарма қошидаги Бобур халқаро экспедицияси иштирокида Эрон, Туркия, Покистон, Хитой, Миср, Ҳиндистон, БАА, Бангладеш, Иордания, Сурия, Афғонистон каби мамлакатларга илмий-ижодий сафарлар уюштирилди. Жаҳон тамаддунига улкан ҳисса қўшган Абу Али Ибн Сино, Абу Райҳон Беруний, Фирдавсий, Ал-Фарғоний, Ал-Фаробий, Жалолиддин Румий, Абдураҳмон Жомий, Алишер Навоий, Камолиддин Беҳзод, Бобур, Машраб, Фурқат каби улуғ сиймолар қабрлари зиёрат қилинди, улар ҳақида янги-янги илмий маълумотлар тўпланди.

Халқаро экспедиция аъзолари яқинда қўшни Афғонистонга сафар қилиб, бир қатор зиёратгоҳ ва азиз қадамжоларда бўлиб қайтдилар. Бу галги илмий-ижодий сафар ҳақида кенгроқ маълумот олиш мақсадида халқаро жамғарма раиси, экспедиция ташкилотчиси Зокиржон МАШРАБОВга мурожаат қилдик.

ЭЪТИРОФ

— Йўл кезган эл билади, дейишади. Бобур жамғармаси томонидан ташкил этилаётган экспедициялар ҳам тарихимизнинг тадқиқ этилмаган саҳифаларини ўрганиш, қардош халқлар билан маданий ҳамкорликни янада кучайтиришга хизмат қилмоқда, дейиш мумкин. Жамғарманинг бу галги илмий-ижодий сафари қайси йўналишда бўлди?

— Ёдингизда бўлса, бир муддат олдин мамлакатимиз Олий Мажлиси Кенгаши томонидан "Буюк аждодларимизнинг Ўзбекистон Республикаси ҳудудидан ташқарида дафн этилган жойларини аниқлаш ва ободонлаштиришга доир чора-тадбирлар тўғрисида"ги қарор қабул қилинган эди. Ушбу қарорнинг 5-бандида жамғармамиз номи ҳам алоҳида зикр этилган эди: "Бобур номли халқаро жамғарманинг буюк аждодларимиз хотирасини тиклаш ва абадийлаштиришга доир фаолияти маъқуллансин..." Камтарона меҳнатимизга берилган бу юксак баҳо биз учун ғоят шарафли эди, айни вақтда у зиммамизга катта масъулият юклади. Навбатдаги сафаримиз режасини мазкур қарор ҳамда Юртбошимизнинг Эрон ва Афғонистон президентлари билан учрашуви чоғидаги фикр-мулоҳазалари асосида қайта кўриб чиқдик. Экспедиция Термиз-Мозори Шариф-Маймана-Ҳирот-Тойибот йўналишида амалга ошириладиган бўлди.

Мозори Шарифда яхши бир тадбир устидан чиқдик: шаҳардаги кўп қаватли "Жузжон" савдо биносининг бешинчи қаватида жойлашган "Навоий анжумани"нинг навбатдаги машғулоти ўтаётган экан, бизни таклиф қилишди. Анжуман қатнашчилари Ўзбекистон адабиёти, маданий ҳаёти билан қизиқдилар. Савол-жавоблар бўлди. Буюк Навоий ҳазратларининг илму ижоди, муборак номи бирлаштирган анжуманнинг мақсади Афғонистонда яшовчи туркийзабон халқлар тили, тарихи, адабиёти, маданиятини қайта тиклаш, ривожлантириш, тарғиб қилишдан иборат экан.

(Давоми 3-бетда)

Хушхабар

ХАЛҚАРО СОВРИН МУБОРАК!

Мамлакатимиз иқтисодиётида хусусий секторнинг ўрни бўлакча. Шу боисдан ҳам ҳукуматимиз томонидан бу тармоққа алоҳида эътибор қаратилмоқда. Ўз навбатида хусусий фирма ва ташкилотлар ҳам ишлаб чиқаришнинг илғор усул ва воситаларидан тадбиркорлик билан фойдаланиб, жаҳон андозалари даражасида маҳсулот ишлаб чиқаришяпти.

Яқинда ана шундай хусусий корхоналардан бири Тошкент шаҳридаги "SV CO LD" масъулияти чекланган жамияти ишлаб чиқараётган черепица (томёпқич) маҳсулотлари сифат жиҳатидан дунё миқёсида тан олинди. 2003 йилнинг 1 декабрида Лондонда бўлиб ўтган XV Халқаро Сифат конвенциясида юртимизда фаолият кўрсатаётган "SV CO LD" масъулияти чекланган жамияти Халқаро Сифат мукофоти билан тақдирланди. Мазкур мукофот Испания пойтахти Мадрид шаҳрида жойлашган BID (Business Initiative Directions) халқаро ташкилоти томонидан тақдим этилди. BID бутун дунёдаги ишлаб чиқариш компаниялари маҳсулотлари билан танишиб боради ва унинг сифатига эътибор қаратади. Маъқул бўлган ташкилотларга сифат сертификатлари ва олтин совринини топширади. 1998 йилдан бери черепица маҳсулотлари ишлаб чиқараётган "SV CO LD" ҳам BID томонидан сифатли маҳсулот тайёрлайдиган корхона сифатида тан олинди ҳамда сифат сертификати ва олтин соврин топширилди.

Корхона республикамизнинг турли бурчакларида филиалларига эга. Масалан, Бухоро, Термиз, Наманган, Нукус, Марғилон шаҳарларида ва Иштихон, Манғит, Узун туманларида черепица маҳсулотлари тайёрлаш ускуналари ишлаб чиқарилаяпти. Бу кичик корхоналарда кўпгина инсонлар меҳнат қилишяпти.

Муҳиддин АБДУРАСУЛОВ

Ана холос!

СИГАРЕТЛИ... НОН

Ўқишдан қайтаётиб, йўл-йўлакай пойтахтимизнинг "Чилонзор" метроси ёнидаги бозорчадан тушлик учун 4 та нон сотиб олдим. Қорин оч эмасми? Шошилганча уйга ҳам етиб келдим ва тановвулни бошлаб юбордим. Қаранг-а, бирпасда 2 та нонни паққос тушириб, энди учинчисига ўтар эканман, ушатилган нонларнинг орасидан сигарет қолдиқлари тўкила бошлади.

Кўзларимга ишонмадим. Авваллари баъзи-баъзида олган нонларимиз ичидан қандайдир иплар чиқиб қолганида "Бехосдан тушиб кетган-да", дея эътибор бермасдик.

Лекин бу галгисига чидаб бўлмасди. Ахир, қандай қилиб табаррук қўллар тайёрлайдиган нонга сигарет тушиб қолиши мумкин?!

Ким билади, шундай азиз неъматга қандай "покиза" нонвойлар қўл уришмоқда экан?

Ана шундай ачинарли манзаранинг гувоҳи бўлар эканман, бир вақтлар катта онам айтиб берган ривоят хаёлимдан ўтди.

Ривоят қилишларича, бир ҳотамтой давлатманд киши кун сайин бойиб кетаверибди. Ҳотамтой давлатини камайтириш муддаосида атрофидаги камбағал, бева-бечораларга жуда кўп эҳсон ва ҳадялар қилибди. Аммо бойлиги камайиш ўрнига янада ошиб кетаверибди.

Бунинг ҳикматини билиш мақсадида давлатманд киши бир авлиё инсон олдига борибди. Мақсадини баён қилибди ва қандай чора қўлласа бойлиги камайиши тўғрисида савол берибди. Авлиё "Туянинг устида туриб нон есанг бойлигинг камаяди", дея жавоб берибди.

Мақсадига эришиш йўлини топганидан хурсанд бўлган ҳотамтой авлиё айтгандай туяга минибди ва нон ейишга тутинибди. Ана шунда бир бўлак нон ушоғи туянинг устидан ерга тушиб кетибди. Бехос тушиб кетган ушоқни қанчалик қидирмасин, давлатманд барибир топа олмабди. Шундан кейин у ўзгалар билиб-билмай нон ушоғини босмасин, деб тўрт тарафи ёпиқ қўрғон қилиб қўйибди.

Табаррук зотнинг маслаҳатини бажарса ҳамки, ҳотамтойнинг бойлиги ошиб кетаверибди. У яна авлиё зотнинг олдига борибди ва берган маслаҳатини амалга оширгани, лекин бойлиги камайиши ўрнига ортиб бораётганини сўзлаб берибди. Воқеа баёнини тинглаган зот:

— Бойлигинг ҳеч қачон камаймайди, чунки Аллоҳ берган ушбу неъматни шу даражада авайлаб, эъзозлаганинг учун сени ҳам Яратган шу даражада қадрлагай ва мартабангу бойлигингни бундан-да зиёда айлагай, — дея жавоб берибди.

Ҳар гал дастурхон атрофида ўтирганимда, Аллоҳнинг улуғ неъмати — нонни ушатаётганда беихтиёр ана шу ривоят ёдимга тушади. Лекин, таассуфки, нонннинг азиз ва лазиз неъматлигини тушунмайдиган нонвойлар ҳам бор экан...

Акбар ХАЛИЛ

Премьера

«ЎЗБЕКТЕЛЕФИЛЬМ»ДА АДАБИЙ ГУРУНГ

"Ўзбектелефильм" ижодкорлари янги фильмлар яратишди. "Маҳалланг тинч — сен тинч", "Эъзоз" ҳамда буюк аждодларимиз ҳаёти ва мероси ҳақида ҳикоя қилувчи "Занги Ота" сингари ҳужжатли фильмлардан бой маданий меросимиз, аждодларимиз ҳаёти, тарихий обидаларимиз ҳамда бугунги турмушимизни акс эттирувчи ҳужжатли лавҳалар ўрин олган. Ушбу фильмлар муҳокамаси ва намойишига бағишланган адабий гурунгда телефильмнинг равнақи, бугунги кундаги аҳамияти ҳақида гапирилди. Айниқса, таниқли адабиётшунос олим Маҳкам Маҳмуд қаламига мансуб Занги Ота Ҳимматий ҳаёти ва ижоди ҳақидаги фильм атрофида баҳс-мунозаралар узоқ давом этди.

20 дақиқа давом этадиган ушбу фильм ижодкорлари Занги Ота меросини кенг томошабинлар оммасига имкон қадар етказиш устида ишлар эканлар, муваффақиятга эришганлар, дейиш мумкин. Хусусан, халқимиз учун деярли маълум бўлмаган аждодимиз ҳаёти ишонарли тарихий манбалар асосида ёритилган. Фильм ижодкорлари, айниқса, Занги Ота руҳиятига Яссавий таълимотининг таъсири, умуман, таълимотнинг моҳиятига атрофлича тўхталганлар.

"Ўзбектелефильм"да янги "Оқсоқол" фильми ҳам суратга олинмоқда.

МУХБИРИМИЗ

Mustaqil gazeta HURRIYAT

Жиноят

ОҒИР ЖАЗО — ХОЛИСЛИККА ИСБОТМИ?

Ўн яшар йигитчани ўлдириб, сўнг онасига жароҳат етказган 20 йилга, уни шу йўлдан қайтармоқчи бўлган эса... 17 йилга «кесилди?!»

Мазкур жиноят иши ҳақида, янаям тўғрироғи, унинг "қаҳрамон"лардан бирига берилган жазо хусусида матбуотда икки оғиз сўз айтишга дастлаб истиҳола қиласан киши... Сабаби — содир этилган жиноят майда қилмишлар туркумига кирмайди: ўртада наинки ўн гулидан биттаси, ҳатто ҳаёти тузукроқ ғунча отмаган навниҳол болачанинг ўлими бор! Ушбу қотиллик жинояти қабатига терговчи босқинчилик ва безорилик каби айбловларни ҳам тиркаб юборганки, натижа ҳам шунга яраша: айблов хулосасини ўқиб, лабингизга учуқ тошади... Ва беихтиёр дейсизки, жиноятчиларга 17-20 йиллик қамоқ жазосини берган судьянинг ҳаққи кетибди, аслида бундайларни эшакка тескари миндириб, сазойи қилиш керак ёки замбаракнинг оғзига боғлаб отиш...

Биродари азиз! Келинг, эшакни безовта қилмайлик, отамзамондан қолган замбарак ҳам музейда экспонат бўлиб туратурсин. Қуйида э-энди ўн ёшдан ўтган гўдакнинг ўлими билан ниҳоя топган жиноят, унинг келиб чиқиши сабаблари, айни шу қилмиш юзасидан олиб борилган тергов, чиқарилган суд актлари ва ҳоказолар теграсида билганимизни айтайлик. Қолгани бошқаларга тан.

Дастлаб содир этилган жиноят ҳақида.

Ўхшашликни қаранг. Ўзбекнинг ўтган асрдаги машҳур ҳофизи ва ундан-да машҳур адибининг янги асрдаги адашлари ўта оғир жиноят содир этганликда айбланиб, қора курсига ўтқазилди:

Камолиддин Раҳимов — 23 ёшда. Қўқонлик, уйланмаган. Шу чоққача икки марта судланган. Бу — учинчиси.

Абдулла Қаҳҳоров — 20 ёшда: у ҳам ҳали чимилдиқ юзини кўришга улгургани йўқ, вақтинча ишсиз.

Ўзбекнинг икки машҳур фарзандлари адашларининг танишуви ўтган йилнинг 25 ноябрь кунига тўғри келади: шу куни икки азамат Қўқондаги "Радуга" қаҳвахонасида танишганлари шарафига тоза шакаргуфторлик қилишади. "Мастона"ароғидан мастона-мастона бўлиб, қаҳвахонадан чиқишсаки, вақт алламаҳал бўлган. Бироқ ичкилик қуввати онгдан кўра қонга урворгани боис, кўнгил қурғур шакаргуфторликни бирор холироқ, иложи бўлса, аёллар билан давом эттиришни хоҳлаб қолади.

Шундай қилиб, икки бўйдоқ йўловчи машинада йўлга тушади. Йўл-йўлакай "яхши кўрган" қизининг уйига кирган Камолиддин Раҳимовнинг тарвузи қўлтиғидан тушиб чиқади: маҳбубаси аллақаерга кетган, "висол онлари" насияга қолибди.

Абдулла Қаҳҳоров ёш бўлсаям кўпни кўриб қўйганини акахонига кўрсатиб қўймоқчи бўлган чоғи, йўловчи машина шофёрига "Горгаз" идораси ёнидаги "дом"ларга ҳайдашни буюради.

Манзилга етиб келгач, кўп қаватли уйларнинг бирида турмуши бузилган, ўн ёшли ўғли билан истиқомат қилувчи Аломат исмли (исми ўзгартирилди — Т. А.) аёлнинг эшигини тақиллатади. Абдулла — Аломат опасини аввалдан танир, уйида бир неча бор "меҳмон" ҳам бўлган, шу боис, ичкаридан жавоб бўлиб улгурмай эшикни туртади. Эшик қулфланмаган экан, "шарақ" этиб очилиб кетади. Хонадон соҳибаси кутилмаган меҳмонларнинг бемаҳалда кириб келишидан эмас, Абдуллабойнинг гапларидан ҳайратланди. "Укам уйингизга келиб-кетиб юриб, Сизга кўп пул сарфлаб юборибди", дейди Абдулла мастликда поймапой гапириб, сўнг кўзи аёлнинг бўйнидаги тилло занжирга тушгач айтадики, "Балки буниям укам олиб бергандир?"

Аёл: "Ўзинг-ку, ҳали йигирмага тўлмаган мишиқисан, уканг — она сути оғзидан кетмаган гўдак, бойваччамидики, устимдан зар сочадиган, қани, кўтар тўрвамўрвангни", дея, "шер" Абдулла ва унинг ёнида мастликдан оёғида аранг турган Камолиддинни қувиб солишга негадир шошилмайди. Ким билсин, маст одам билан тенг бўлгиси келмадими ёки "эски танишлик" ҳурматими — ўзига аён. Бизга аёни шуки, Абдулла аёл бўйнидаги тилло занжирини ушлаганида, узилиб кетади, бундан сергак тортган меҳмон узр сўрайди: «Тузатиб бераман, опа».

Гапнинг рости, Абдуланинг "пўписа"си шунчаки баҳона, асосий мақсад — «дам олиш» эди, холос. Кутилмаганда занжир узилиб, бунинг оқибатида нияти сароб бўлишидан чўчиган "Дон Жуан" аёлни "музокара" учун ичкари хонага бошлайди. Шериги — Камолиддинга тайинлайдики, сиз опанинг ўғли билан гаплашиб ўтиринг, биз...

Ичкари хонада — аёл билан э-энди гап-гапга қовушиб келаётган чоғ қўшни хонадан уй соҳибаси ўғлининг жонҳолатда "Ая!!!" деган қичқириғи эшитилали. Абдулла ва Аломат қўшни хонадаги манзарани кўриб, даҳшатга тушади: Абдулла билан бирга келган Камолиддин, ғирт маст, "ҳе" йўқ, "бе" йўқ, хонадон соҳибасининг ўн яшар ўғлини чирқиратиб, дуч келган жойига пичоқ санчарди. Аёл дод солиб, ўзини ўғлининг устига ташлайди. Кўзи қонга тўлган Камолиддин энди пичоқ билан аёлга ҳамла қилиб, бир қанча жароҳат етказади. Абдулла эса нималар рўй бераётганини билмай, бир зум каловланади, сўнг ҳушини йиғиб: "Бу нима қилганинг?" дея Камолиддинга ташланади. Камолбойнинг кўзи кўр, қулоғи кар эди гўё... Энди у пичоқни ўзини тўхтатишга ҳаракат қилаётган ўртоғига тўғирлайди, натижада, Абдулла қўл, билак, бўйин соҳаларидан жароҳат олади. Шу пайт Аломатхон қочиб балконга чиқади ва иккинчи қаватдан ўзини ерга ташлайди...

Камолиддин ўзига келиб қараса — полда ўн яшар йигитча қонга беланиб ётар, қўли, бўйни тиралган Абдулла эса ҳансираб, бақириб уни тўхтатишга чиранарди.

Маълум бўлишича, Абдулла ва Аломатхон ётоқхонада узилиб кетган тилла занжир ва бошқа нарсалар ҳақида "музокара"лар ўтказаётганда, қўшни хонадаги Камолиддин хонадон соҳибаси ўғлининг эътирозларидан ("Титкиламанг!", "Кетинг!", "Нега келдингиз?" ва ҳоказолар) асаби қўзийди ва сўкиниб ("Ўчир овозингни, ҳе онангни!.."), маст ҳолда қўлига илинган пичоқ билан гўдакнинг "овозини ўчириб" қўйиш тараддудига тушган экан!

Бир неча лаҳзада содир бўлган воқеа ҳалигина "шер" қиёфасидаги икки бўйдоқни "қуён" ҳолатига туширади: қочиш керак!.. Абдулла эътироз билдирмоқчи эди, бироқ Камолиддин: "Бирга қочамиз, йўқса саниям тортаман!", дея пўписа қилиб, пичоқ тирайди.

Қилиб қўйган ишидан сўнг, мастлигидан асар ҳам қолмаган Камолиддин ҳаммаёғи қон босган Абдуллани етаклаб, йўловчи машинада уйига бориб пул олиб чиқади ва шеригида паспорт бўлмагани учун узоқроққа эмас, Фарғона шаҳрига қарата йўлга тушади. Бироқ Камолбойнинг бу тадбири ўзини оқламайди. Кўп ўтмай йўлда милиция ходимлари томонидан қўлга олинади. Шундан сўнггина жароҳат олган Абдуллага тиббий ёрдам кўрсатилади.

Воқеанинг қисқа баёни шу. Уни иложи борича бадиийлаштирмай, шу баробарида судья-прокурорларда иштибоҳ туғилмасин, дея "Айблов хулоса" оҳангида ҳикоя қилмоққа ҳаракат қилинди. Боз яна жабрланувчининг ҳам исми ўзгартирилдики, ул бахтиқаро кечаги ҳаёти, турмуш тарзи учун бугун аҳли жамоат аро хижолат тортмасин.

Шундай қилиб, икки шер "маза" учун борган хонадон кутилмаганда азага айланиб кетди. Энг ёмони, икки ўртада қон тўкилди: навниҳол гўдак увол кетди...

Жиноятчилар қўлга тушгач, прокурор дарров ҳибсга олдирди. Ана энди тергов кетишини кўринг. Мазкур жиноят иши бўйича тергов ҳаракатларини олиб борган Фарғона вилоят прокуратурасининг алоҳида муҳим ишлар бўйича катта терговчиси Шуҳрат Қодиров иккала айбланувчига Жиноят Кодексининг бир неча моддаларининг бир қанча бандлари билан айб эълон қилди. Моддаларки, 97-(одам ўлдириш), 25-97-(одам ўлдиришга суиқасд қилиш), 164-(босқинчилик), 25-118-(номусга тегишга суиқасд қилиш), 277-модда (безорилик)...

"Шода-шода марвариддек" тизилган айбловларни кўриб, ўҳ-ҳў, дейишга шошилманг. Ўйлайсизки, терговчи содир этилган ўта оғир жиноятдан таъсирланиб, азбаройи ҳаяжонланганидан унинг (жиноятнинг) рўй бериш сабаблари, ҳолати, унда айбланувчиларнинг иштироки даражаси нечоғли эканини инобатга олмай, иккала бадбахт йигитга бирдай айб эълон қилган, деб. Йўқ, ҳис-ҳаяжон — терговга бегона. Ортиқча ва бўрттирилган айбловлар онгли ("қасддан" дегим келмади) равишда жиноятга тиркалади, одатда. "Одатда" дейилаётганининг боиси шуки, жиноят иши очилдими, у майдами, оғирми фарқи йўқ — тамом, қандай бўлмасин, "дело" судга чиқиши керак.

Айбловга зўр беришдек ғайриқонуний амалиёт шаклланишининг эса ўзига хос сабаблари бордек...

Бош сабаб — терговчи айбланувчига ортиқча эълон қилган айбловлари учун жазоланмаслигидир. Дейлик, суд дастлабки терговда ЖКнинг тўртта моддаси билан айбланган шахснинг гарданидан учтасини ортиқча эълон қилинган, дея чиқариб, битта моддаси билан жазо тайинланиши одатий ҳолга айланаёзган. На айбловга зўр берган терговчига нисбатан хусусий ажрим чиқарилади, на ҳай барака топкур, намунча ўпкангни қўлтиқламасанг, дея биров унинг бурнига чертади, дейсиз?!

Мабодо, бирор инсофлироқ судья шундай шиширилган "дело"ни қайта терговга қайтариб қолса борми — кўринг томошани: судья биринчи галда "манфаатдорлик" таънаси остида қолган; терговчининг эса пайтавасига қурт тушган; прокурор шиша-пиша протест ёзган... Протест суддан ўтса-ку, хўп-хўп, агар рад этилса борми?! (Бундай ҳол кам бўлади) Терговчи таъна-дашном тағида қолди, деяверинг. Таънаки, унинг замирида айтиб бўлмайдиган, ҳатто ёзиб бўлмайдиган гаплар ётади...

Мана, Сизга амалиёт: ортиқча эълон қилинган айблов — одатий ҳол; бўрттирилган, пала-партиш тергов қилинган "дело"нинг суддан қайтиши — салкам фожеа гўё... Энг ёмони, енгил жазо тайин этилган ҳукмга нисбатан прокурор зудликда протест ёзади; қилмишига нисбатан оғирроқ жазо тайин этилган маҳкум — ўзидан кўрсин!..

Шу боис ҳам бизда оқлов ҳукми йўқ даражада, бундай суд актлари йўқ даражада экани эса тергов ишларининг сифати зўр-зўр эканидан далолат эмас. Шу боис ҳам терговчининг фикри-зикри айбланувчининг айбдорлик даражаси нечоғли экани ҳақида эмас, "дело"ни қандай қилиб суддан ўтказишда бўлади. "Дело" суддан ўтиши учун — айбловга зўр бермоқ керак, шукрки, судьяларимизда холисликдан кўра, юзхотирчилик лиммо-лим: терговчининг иши "синган"дан кўра, шайтоннинг бўйни узилсин! Ана, яқинда қотиллик жиноятида айбланган беш нафар шахсни Фарғона вилоят судининг судья А. Алиқулов оқлаб юборганди. Эҳтимол, мустақилликдан буён ягона бўлган бундай суд актининг умри йигирма кунга ҳам етмади, судьянинг эса аризаси олинди.

Аслида, дейлик, терговда қилмишни енгилроқ модда билан малакалаш нечоғли қонундан ташқари ҳолат бўлса, ортиқча айблов эълон қилиш ҳам шунчалар ғайриқонуний эмасми?!

Бирор шахсни, дейлик, таъмагирликда айблаган одам даъвосини исботлай олмаса, ҳақли равишда "туҳмат қилганлик"да айби билан жазога тортилади. Терговда эълон қилинган ортиқча айблов судда ўз исботини топмаса, терговчига бало ҳам урмайди. Бу — тескари ҳақиқатнинг ўзгинаси эмасми?!

Шу боис ҳам бизда айбловни бўрттирган — терговчи зўр; жиноятни пуфлаб шиширган терговчининг маҳоратига тасанно; судья оғир жазо тайинлабдими, демак, унинг ҳам қўли тоза, ҳалол, пок, нақ фариштанинг ўзгинаси!

Бу мулоҳазалар ортиқча ҳиссиётнинг ҳосиласи эмас. Ушбу мақоланинг ёзилишига сабаб бўлган жиноят ишининг пировард-натижаси фикрмизга мисол бўлгудек...

Судланувчи Абдулла Қаҳҳоров, воқеа содир бўлиши жараёнида ёш гўдакка биғиллатиб пичоқ санчиб бўлгач, унинг онаси — Аломатхонга ҳамла қилиб, жароҳат етказаётган Камолиддин Раҳимовга қаршилик кўрсатиб, аёлни ҳимоя қилгани чоғ ўзи ҳам жароҳат олганига қарамай дастлабки терговда — қотил, судда эса қотилнинг ёрдамчисига айланди. Терговчи воқеани янада бўрттириш учун аёлни ҳимоя қилар чоғида Абдулла нечоғли жароҳат олганига шаҳодат берувчи ҳужжат — суд-тиббий экспертиза хулосасини жиноят ишига қўшмасликкача борган. Буям майли, терговчида "еб қўйди — ичиб қўйди" деган таънадан қўрқув шу даражада кучлики, айбланувчилар қилмишини бўрттириш баробарида яна йўқ жойдан айб топиб, улар бўйнига яна битта — ЖКнинг 25-118- моддаси (номусга тегишга суиқасд қилиш) ни ҳам илади. Ҳолбуки, айбловлар ҳаддан зиёд бўрттирилаётганини терговчи ҳам, прокурор ҳам жуда яхши билади, ортиқча эълон қилинган айбловлар учун жазо олмасликни ҳам. Боз яна прокурор тугал тушунадики, терговда эълон қилинган ортиқча айбловларни унинг ўзи бартараф этиши лозимлигини... Амалда эса аҳвол мана бундоқ: **"... мен терговчи Шуҳрат Қодировга нима учун йўқ нарсаларни боламнинг бўйнига қўйдингиз, айтинг, менинг ўғлим ростдан ҳам қотилми, деганимда, у менга виждоним қийналиб кетди, тўғрисини айтмасам бўлмайди: сизнинг ўғлингиз қотил эмас, бошлиғимнинг мажбурлови билан шундоқ қилдим, деди"** (маҳкум А. Қаҳҳоровнинг онаси О. Қаҳҳорованинг шикоятидан). Маҳкумнинг онаси шикоятида яна шундай ғалати гаплар бор: **"Мен прокуратура ходими Шуҳрат Қодиров билан суҳбатлашдим ва кичкина магнитофоним билан суҳбатимизни ёзиб олдим. Унда сизлар ўз қулоқларинг билан қандай қилиб унга бошлиқлар мажбур қилгани ҳақида эшитишингиз мумкин..."** Бу ҳам майли, мана бу жумлаларга эътибор беринг: эмишки, Ш. Қодиров **"... керак бўлса, судга бориб, гувоҳ тарафида ўз фикримни айтаман, керак бўлса, Олий судга ҳам бориб ўз фикримни билдираман"**, деганмиш...

Қонунни билмайдиган, бутун умри тирикчилик ташвишида, боз яна кўнгли ярим фарзандини ҳеч нимадан кам қилмай ўстираман, дея тарбиясига тузукроқ эътибор бера олмаган онага ҳар қанча дакки беринг, илло ақлга сиғмас гаплар билан лаққиллатиш ярамайди.

Қўшнинг кўр бўлса — кўзингни қис, дейдилар. Фарғона вилояти прокуратурасининг битта том остидаги девордармиён қўшниси — жиноят ишлари бўйича вилоят суди судьяси Р. Саидаҳмедов терговчи келиб, дийдиё қилмаса ҳам мазкур ишдаги шода-шода айбловларнинг қанчаси тош босиши-ю, қанчаси ҳаводан олинганини яхши билади. Бироқ бир томони — қўшничилик: ҳар куни кўз кўзга тушади, тўй бор, маърака... Иккинчи томони, айбловни бўрттириш иллатининг газак олишига судларнинг қатъиятсизлиги ҳам сабаб; учинчидан эса, "еб қўйган — ичиб қўйган" деган таъна туфайли айбдорнинг айбига яраша эмас, бўрттиброқ жазо тайинлаш судларга ҳам бегона дейсизми?

Ҳукм кутилганидан зиёда бўлди: оширилган-шиширилган-таширилган айбловларнинг андек "лаб-лунжи" тўғриланди. Тўғриликки, тайинланажак жазога таъсири йўқ даражада! Мана, натижаси: Камолиддин Раҳимов ЖКнинг 97-моддаси 2-қисмининг бир неча бандлари, 25-97-модданинг ҳам қатор бандлари, 164-модданинг тегишли қисми билан айбдор, деб топилиб, 20 йилга озодликдан маҳрум қилинди.

Абдулла Қаҳҳоровга келганда, судьянинг яхшигина боши қотган кўринади. Боисики, дастлабки терговда Раҳимов нечоғли айбланган бўлса, Қаҳҳоровнинг ҳам аҳволи шундоқ бўлган. Лекин судда Абдуллабойнинг ҳаракатлари қотиллик жиноятига ёпишмади. Шунга қарамай, судья бунинг ҳам калавини топди: А. Қаҳҳоров одам ўлдирмаган, ўлдиришга суиқасд ҳам қилмаган, аммо шу жиноятларни содир қилган Раҳимовга кўмаклашган (?!) Демак, унинг қилмишлари даражасини ЖКнинг 28-моддаси орқали малакаласак, сих ҳам куймайди, кабоб ҳам: индамай 18 йил озодликдан маҳрум этиш жазоси тайинланса, биров судьяни манфаатдорликда таъна қилолмайди...

Дарвоқе, Қонунни "сув қилиб ичиб юборган" судья андек мурувват қилишни ҳам унутмади: Қаҳҳоровга нисбатан тайинланган жазо Амнистия актини татбиқ этиб, 18 йилни бешдан бирига қисқартирди. Бу билан виждонга сепилди гўё...

Ҳолбуки, судья ўз ҳукмида бўлиқ қилган ЖКнинг 28-моддаси баёни бутунлай ўзгача ҳолатни тасвирлайди: **"Жиноят содир этилишига ўз маслаҳатлари, кўрсатмалари билан, воситалар бериш ёки тўсиқларни йўқотиш билан кўмаклашган... шахс ёрдамчи деб топилади"**, деганмиш...

Воқеа ҳолати бўйича Абдулла на маслаҳатгўй, на воситачи, на дастёр бўлган ортиқча баёнларсиз ҳам ўқувчиларга тушунарли бўлса керак... Буни судья тушунмайди, дейсизми? Тушунади-ю, аммо асоси пуч таънадан қўрқув устивор: бошқалар "еб қўйган" деган хаёлга бормасин...

Нима, шахсга бўрттириб айблов эълон қилиш — терговчи, прокурорнинг; шунга яраша жазо тайинлаш судьянинг ҳалоллигини, холислигининг исботими? Бундай ақлга сиғмас амалиётнинг шаклланиши сабаблари нимада? Бунинг замирида қандай заруриятлар ётибди? Адолат яловбардорларининг беғаразлигини кўрсатувчи бундан бошқа восита йўқми?

Энди икки оғиз жабрланувчи ҳақида. Суд ҳукмидан жабрланувчи Аломатхон ёзғирадики, "суд Раҳимов Камолиддинга қўллаган жазодан қаноат ҳосил қилдим. Лекин судланувчи Қаҳҳоров Абдуллага нисбатан нотўғри оғир жазо белгилади, деб ҳисоблайман. Мени К. Раҳимов ўлдириш мақсадида бир неча марта пичоқ билан тан жароҳати етказган пайтда А. Қаҳҳоров уни орқасидан келиб, қучоқлаб олди. К. Раҳимов унга пичоқ билан ташланиб, жароҳат етказаётган пайтда мен уйимнинг балконига қочиб чиқдим ва иккинчи қаватдан ўзимни пастга ташладим...

А. Қаҳҳоровнинг босқинчиликда айбланиши ҳам нотўғри. Чунки Абдулла..."

Йўқ, жабрланувчининг шикоятидан узундан-узоқ иқтибос билан масалани ҳал этиш бизнинг ваколатга кирмайди, зеро, унинг асосий нусхаси судьяларнинг қўлида бор, воқеанинг ҳақиқий ҳолати унда тўла баён этилган.

Ҳамма гап унга эътибор билан қарашда қолган, холос...

Тағин бир гап. Кўп ҳолларда бирор жиноят жабрини тортганлар ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идораларнинг айрим ходимларининг лоқайдлигидан, арзу додлари натижасиз қолдирилаётганидан ёинки айбдорга ён босганлигидан билиб-билмай норози бўлишади. Баён этилган жиноят иши бўйича эса, бу ҳолнинг мутлақо тескарисини кўрмоқдамизки, бу ҳол бир қарашда бироз таажжуб уйғотади кишида. Таажжубки, бўлиб ўтган воқеада аёлнинг ўғли бевақт хазон бўлган, бас шундоқ экан, маҳкумнинг яқинлари билан тирашишининг боиси не? Бир қарашда бундай мулоҳазалар ўринлидек. Бироқ масаланинг иккинчи томони ҳам бор... Жабрланувчининг норозиликлари замирида, эҳтимол, увол кетган ўғлининг ўлимида ўзининг ҳам маълум маънода айбдор эканини ҳис этиш туйғуси ётар?.. Хонадонига бегона эркакларнинг келиб-кетиши оддий ҳолга айланаёзган, гоҳ билиб, гоҳ билмай қўйган қадамининг касофати норасида гўдакка уриб кетганини англаш ифодасимасмикан бу? Норасида гўдакнинг ўлими — шайтон измида юрган кунлари-ю тунларининг аччиқ меваси эканини тушуниб етганининг белгисимикан?...

Ким билади, дейсиз...

Турсунали АКБАРОВ,
журналист

P.S. Ушбу мақола қоғозга тушганига етти ой бўлмоқда. Бу вақт оралиғида нималар бўлмайди, дейсиз... Энг биринчиси мавзу ўта нозиклиги боис муаллиф мақола қўлёзмасини айрим журналист, ҳуқуқшуносларга ўқитиб, фикр-мулоҳазаларини билиш илинжида юрган бир паллада юқоридаги ҳукмни чиқарган судья Р.Сайдаҳмедов Фарғонада чиқадиган "Нишон" газетасида мазкур жиноят иши тафсилотига бағишланган мақоласини чоп эттирди. Ҳукми ҳали қонуний кучга кирмай туриб матбуотда бонг урган судьянинг мақоласи табиийки, ўзи чиқарган суд актининг бадиийлаштирилган нусхаси эди! Бу ҳол маҳкумнинг яқинлари учун дард устига чипқон бўлди.

Бу орада маҳкумнинг онаси О.Қаҳҳоровага аталадан суяк чиққандай пайдо бўлган айрим "ҳожатбарор демократлар" ёрдам қўлини чўзмоқчи ҳам бўлди, бироқ суд актини томоқ йиртиб бақириб-чақириш йўли билан ўзгартириб бўлмаслигини илғаш учун опахонга бироз вақт керак бўлди, чоғи... Бунгача эса шикоятлар ёзилаверди, суддан, прокуратурадан норози оҳангда битилган арзномаларга таҳририятимиз ҳам баъзан қўшилиб қолдики, бунинг боиси етти ой аввал ёзилган юқоридаги мақола нега матбуот юзини кўрмаётганига изоҳ талаб қилишга бориб тақалади. Изоҳ шуки, анчагина қўлма-қўл бўлган ушбу мақола чоп этилиши арафасида айни шу жиноят юзасидан чиқарилган суд актлари Ўзбекистон Республикаси Олий суди томонидан бекор қилиниб, янги таркибда кўриш учун "дело" яна Фарғонага юборилди. Янги тартибдаги суд (судья И.Нуралиев) ишни кўриб чиқиб, Абдулла Қаҳҳоров гарданидаги энг оғир айбловлар (ЖКнинг 97-, 25, 97-, 164-, 25, 118-, 277-моддаларининг бир неча қисмининг тегишли бандлари)ни чиқариб ташлади. Бироқ босқинчилик ва безорилик ҳолатлари бўйича айбли деб топиб, оз эмас-кўп эмас... 17 (ўн етти) йилга "кесворди". Фарғона вилоят прокурорининг биринчи ўринбосари эса берилган жазо "меъёри жиҳатидан адолатсиз" дея мазкур ҳукмга нисбатан протест келтирди, шунга асосан кейинги босқич суди жазони икки йилга қисқартирди. Демак, айни пайтда жиноят содир бўлиши жараёнида бош мияси ёпиқ шикастланган, олган жароҳати яхшигина маддалаши оқибатида бир аҳволга келиб қолган Абдулла Қаҳҳоров бўйнида 15 (ўн беш) йиллик қаттиқ тартибли колонияда «ўтириш» жазоси қолибди...

Мазкур жазони миқдори адолат меъёрига тўғри келармикан?

Айни шу савол зуваласи бўрттирилган айблов билан қорилган ушбу жиноят иши ҳақида ёзилиб, тортмамизда етти ойдан буён ётган юқоридаги мақолани чоп этишга ундади. Мақола таҳрир этилмаганининг боиси ҳам шу.

Ҳуқуқ

СУДНИНГ ОДИЛЛИК ЎЛЧОВИ

У амалда қандай самара беряпти?

Суд-ҳуқуқ тизимида ўтказилган жазоларни либераллаштиришга қаратилган ислоҳотлар натижасида жиноий жазолар бир карра енгиллаштирилди. Шу жумладан, Ўзбекистон Республикаси Жиноят Кодексига янги 66-1-моддаси киритилиб, бунга кўра жиноят кодексининг 27 та моддасидаги жиноят таркиби бўйича ярашув жорий қилинди. Ушбу кодекснинг 66-1-моддасида 27 та модда бўйича жиноят таркибида назарда тутилган жиноятларнинг биринчи маротаба содир этган шахс, агар у ўз айбига иқрор бўлса, жабрланувчи билан ярашса, етказилган зарарни бартараф этса, жиноий жавобгарликдан озод этилиши мумкинлиги қайд этилган. Бу эса ўз-ўзидан жиноят-ҳуқуқий муносабатларни эркинлаштиришда, жабрланувчининг ҳуқуқларини ишончли ҳимоя қилишда, судланганлик ҳолатини камайтиришда самарали восита бўлди.

Жиззах вилоят судлари фаолиятидан бунга кўплаб мисоллар келтириш мумкин. Масалан, жиноят ишлари бўйича Жиззах шаҳар суди томонидан ярашув тўғрисидаги ишларни ўз вақтида сифатли кўриб чиқиш, яъни шахснинг биринчи бор жиноят содир этганлиги, ўз айбига иқрорлиги, жабрланувчи билан ярашганлиги, етказган зарарнинг тўлиқ қопланганлиги ҳолатларига эътиборини қаратган ҳолда кўриб чиқилмоқда. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Жиноят Кодекси 109-моддасининг 2-қисми билан айбланган Сардорбек Усмонов 2003 йил 24 август куни соат тахминан 10 ларда Жиззах шаҳри Жилли-гули маҳалласи А. Аҳмедов кўчаси 19-уйда яшовчи фуқаро Ниятулла Холиқов билан жанжаллашиб: "Сен опамни устига бошқа аёлга уйланиб олдинг" деб, қўлидаги чинни чойнак билан Ниятуллани бошига уриб, унга енгил тан жароҳати етказган.

Юқорида кўрсатилган ҳолат бўйича қўзғатилган жиноят иши Жиззах шаҳар суди судьяси Ҳ. Ҳамдамов раислигида кўриб чиқилиб, ярашув тамойилига амал қилинган ҳолда ҳар иккала жиноят иши ҳам тугатилган.

Бу ҳолат газетхонга оддий ҳолдай туюлса-да ҳар иккала жиноят иши бўйича айбланувчи С. Усмоновлар келгусида "судланган" деган тамғадан халос бўлди. Икки оила ўртасида келгусида низо чиқмаслигига замин яратилди. Н. Холиқовнинг оиласи сақлаб қолинишига эришилди. Ана шулардан келиб чиқиб жиноий жазоларнинг либераллаштирилиши тўғрисидаги қонуннинг қабул қилиниши жиноят қонунчилигида туб бурилиш ясади, деб эътироф этиш мумкин.

Жиноят Кодексининг махсус қисмидаги моддаларда муқобил жазо турлари кўпайди, яъни маълум бир жиноят таркиби учун муқобил тарзда қамоқ билан боғлиқ бўлмаган жазолар киритилди. Бу эса фуқаронинг ижтимоий ҳимояси, одил судловнинг амалга оширилиши ҳамда қонун устиворлигини таъминлаш имкониятларини янада кенгайтиради.

Хулоса сифатида шуни айтиш мумкинки, амалдаги қонунларда тегишли моддаларда кўзда тутилган енгил чоралар қўллашнинг имкони бўлмаган тақдирда оғир жазо қўллаш мумкинлиги алоҳида қайд этилган. Жазо одилона бўлиши, жиноятнинг оғир-енгиллигига, шахснинг ижтимоий хавфлилиги даражасига мувофиқ бўлиши шарт.

М. РАВШАНОВ,
Жиноят ишлари бўйича
Жиззах вилоят судининг судьяси

Тадбир

ХАЛҚАРО АСАЛ БАЙРАМИ

Худди ана шу ғайриоддий, бироқ ғоят ширин табиатли тантана Фарғонада яқиндагина бўлиб ўтди. Байрам тадбирларида Ўзбекистоннинг бир қатор вилоят ва туманларидан ҳамда қўшни республикалардан 400 дан ортиқ асаларичилар, мутахассислар, меҳмонлар иштирок этишди.

Шаҳарнинг маркази, сўлим гўшаларида асалчилик маҳсулотлари кўргазмаси ва ярмаркалари, олий навли асал турлари олди-сотдиси қизигандан қизиди. Вилоят "Тадбиркорбанк" биносида эса амалиёт йиғилиши ўтказилди. Унда асаларичи мутахассислар ва меҳмонлар ўзаро ҳамкорликни, асаларичиликни янада ривожлантириш ва такомиллаштириш масалалари ҳамда давлатлараро чегара божхоналари билан бир қатор муаммоларни муҳокама қилиб олишди.

Шунингдек, фарғоналик асалкорлар томонидан ўттиз хилгача бўлган асал навларининг, гулчанг, прополис ва бошқа маҳсулотларнинг қадоқланиши намойиши, асалари ва пакетларни ташувчи махсус автоуловлар, тиргагичлар, асбоб-ускуналар ва инвентарлар, ветеринария дорилари, соҳага доир адабиётлар ва видеофильмлар кўргазмаси анча катта қизиқиш уйғотди.

Байрам шарофати билан шу ернинг ўзидаёқ хорижга экспорт қилишга муносиб асал тайёрлаб бериш бўйича ўзаро шартномалар тузилди.

Энди, табиий бир савол туғилади. Нима учун Халқаро "Асал байрами" айнан Фарғона шаҳрида ўтказилмоқда?

Гап шундаки, вилоятда асаларичиликни ривожлантириш ва такомиллаштиришга боғдорчилик ва экин майдонлари ҳосилдорлигини оширишда жиддий омил ҳисобланувчи, яна энг муҳими, эл саломатлиги учун ғоят зарур бўлган бу мўъжиза неъматни кўпроқ етиштириш ҳамда четга экспорт қилишни ҳам йўлга қўйиш масаласига алоҳида эътибор беріляпти.

Шу йили АҚШ Халқаро ривожлантириш агентлиги (USAID) "Евросиё" фондининг 27 минг АҚШ доллари миқдоридаги гранти Республикамизда биринчи бўлиб Фарғона вилоят асалчилар уюшмасига берилганининг ўзи ҳам бежиз эмаслиги кўриниб турибди. Ўз атрофига юқори малакали асаларичи мутахассисларни жалб этган ҳолда, уюшма жамоаси вакиллари Республикамизнинг бир қатор вилоятларида бўлишиб, уларга асаларичиликни йўлга қўйиш ва такомиллаштириш, асаларичилар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш масалаларида кўмаклашяптилар. Уларга йўл-йўриқ ва консултациялар бериб қайтишмоқда.

Яна бир гап. Мазкур уюшма қошида чиқаётган "Асаларичи" газетаси ҳозирда бутун Республикамиз асаларичилари учун ягона ва севимли нашрга айлангани ҳам қувонарли ҳолдир.

Илҳом ҚАҲҲОРОВ

Таҳлил

ТАРБИЯЛАНГАНМИЗМИ?

Яна бир умуминсоний муаммо ҳақида

Одамзотнинг дастлабки авлодининг ҳозирги маънодаги жамияти, давлати бўлмаган тарихий шароитда ҳам амалий тарбиянинг муайян тизими мавжуд бўлган ва бу орқали ўзларини ўзлари бошқарган ва тарбиялаган. Агар меҳнат инсонни шакллантирган, онгини етукликка кўтарган бўлса, тарбия уни янада ижтимоийлаштирган, инсонийлаштирган. Инсон тарбияси меҳнат фаолияти ҳамда ижтимоийлашув жараёни билан боғлиқ ҳолда борди.

Умуман, табиий-тарихий жараёнда одам онги, тафаккури, тасаввури, тушунчалари кундалик амалий тарбия билан йўғрилиб борган, десак муболаға бўлмаса керак. Яхши одоб-ахлоқ, феъл-атвор, шубҳасиз, амалий тарбиянинг маҳсулидир. Тарбия одамларнинг уруғ, қабила, халқ, миллат сифатидаги ижтимоий уюшмасида ҳам етакчилик ролини ўйнаган. Ҳатто инсонинг қадр-қиммати ҳам, энг аввало, тарбия туфайли юзага чиққан.

"Тарбия" сўзи бўлмаган тарихий даврда амалий тарбия "тизими" шакллана борган. Тарбия одамзотнинг ўзи каби узоқ ва машаққатли тарихий йўлни босиб ўтди.

XX аср инсоният учун ўзига хос синов асри бўлди. Турли тузумлар, таълимотлар, мафкуралар, шу жумладан, турли тарбия тизимлари ва шакллари синовдан ўтди. Тарихий тажриба тарбиянинг доимийлиги, абадийлиги, зарурлиги ҳамда одамлар тақдиридаги устувор ғоя, таълимот эканлигини кўрсатмоқда. Чунки одамлар, миллатлар, давлатлар ўртасидаги тинчлик, осойишталик, барқарорликни сақлашда тарбия бош ролни ўйнайди.

Инсон яхшилик, эзгулик дунёси учун яратилган бўлса, тарбия ана шу эзгулик, яхшилик дунёсини яратиш, шакллантириш, такомиллаштиришга қаратилган ўзига хос восита эди. Инсон ҳаёти ва кўп қиррали фаолияти, хатти-ҳаракати, хулқ-атворининг оқилона тартибга солиниши орқали тарбия тизими ҳам такомиллашиб борган. Тарбия ижтимоий жараён сифатида аста-секин, босқичма-босқич ривожланиш билан тарбия ҳақидаги оддий, содда қарашлар, фикрлар муайян тизимга, яъни тарбия ҳақидаги назария, фанга ҳам эҳтиёж туғдирди. Демак, амалий тарбия ҳақидаги қарашлар, билимлар тизими, тарбия ҳақидаги фан ҳам инсониятнинг табиий-тарихий амалиётининг маҳсулидир.

Тарбия масаласи, муаммоси қадимги мутафаккирлардан тортиб ҳозирги замон алломаларигача тўлқинлантириб келаётган муаммодир. XXI аср бўсағасида туриб, тарбия тарихи назарияси амалиётига назар солинса, унинг илдизлари нақадар теранлиги ва

1

узлуксиз жараён эканлигига гувоҳ бўламиз.

XXI аср тарбия муаммосини инсоният олдига бош вазифа қилиб қўйди. Чунки 2001 йил 11 сентябрда халқаро террористларнинг АҚШда амалга оширган даҳшатли қўпорувчилик ҳаракати инсоният олдида тарбия масаласида ҳали катта муаммолар мавжудлигини кўрсатди.

Дунёдаги мавжуд хилма-хил ижтимоий, шахсий иллатлар, фожиалар (урушлар, қон тўкишлар, зўравонликлар, ахлоқий бузуқликлар, хилма-хил жиноятчилик, гиёҳвандлик, терроризм) нинг туб илдиз, сабаби номукаммал тарбия тизимига бориб тақалганлиги шубҳасиздир. Одамзот ақлли ижтимоий мавжудот сифатида ҳам етук, ҳам номукаммалдир. Унинг табиатидаги эзгулик билан бирга ҳамон мавжуд кўплаб қусурлар бунга гувоҳдир.

Тарбиянинг шакллари, усуллари доимо ўзгариб, ривожланиб борди. Аммо тарбия соҳасидаги муаммо муаммолигича қолмоқда. Бу муаммони ижобий ҳал қилишнинг устувор йўналиши миллий ва умумбашарий тарбия тизимининг уйғунлашмоғидадир. Бу ҳозирги замон тарбия назариясининг муҳим қиррасидир.

Ҳар бир давлатнинг тарбия сиёсати ўз халқининг тарихий, миллий, диний хусусиятлари асосида олиб борилади. Бу тўғри. Лекин миллий тизимларини мутлақлаштириш уларнинг универсал характерга эга бўлган ижтимоий тараққиётига зиддир. Умумбашарий мақсадлар йўлидаги ҳамкорлик миллий тарбия тизимларини қўшиб юбориш деган гап эмас, уларнинг бирлигини таъминлаш зарур.

Инсоният кейинги асрда кўп соҳаларда катта ютуқларга эришган бўлса-да, **Эзгулик, Ҳақиқат, Гўзаллик, Адолат, Ахлоқ,** умуман, инсонийлик борасида кўнгилдагидек натижага эришмади. Унинг сабаблари кўп: бош сабабини, таъбир жоиз бўлса, тарбиядан изламоқ керак. Инсоният тарбия соҳасида, айниқса, маънавий, ахлоқий тарбия соҳасида нафақат орқада қолмоқда, балки эришган баъзи ютуқларини ижодий қўллаш ва фойдаланиш ҳақида ўйламоқ зарур.

2

Эндиликда тарбия умумбашарий муаммога айланди. Чунки бу муаммони миллий доирада ҳал қилиб бўлмайди. Тарбиянинг тарбияси – "тартибсиз" тарбияни ўрганиш умумбашарий вазифадир. Бунда социология, тарбия социологияси алоҳида ўрин эгалламоғи лозим.

XX аср энг саводхон ва илмий-техника асри бўлишига қарамай, диний ва миллий зиддиятлар, турли шаклдаги урушлар, жиноятчилик, ақидапарастлик, зўравонлик, терроризм, гиёҳвандлик, ахлоқий бузилиш кучайди. Ахлоқнинг барча таянчлари сақлангани ҳолда унинг кўп унсурларига путур етказилди ва етказилмоқда. **Порахўрлик, таъмагирлик, алдамчилик, иккиюзламачилик, риёкорлик, қўрқоқлик, хушомадгўйлик, айёрлик, бахиллик, худбинлик моддий неъматлар орқасидан қувиш** майлларининг кучайиши ўзига хос ахлоқий анархияга, тарбияда бошбошдоқликка олиб келиши мумкин. Бу ўзига хос ахлоқий анархия инсоният келажаги, ҳатто ҳаётига хавф солмоқда. Миллионлаб оилалар тинчлиги, осойишталиги, хавфсизлигига таҳдид солаётган умумбашарий муаммолар хавфи кучаймоқда. Умуман, ижтимоий миллий иллат шаклида вужудга келган ҳодисалар глобал тус олмоқда.

Меҳр-муҳаббат, раҳмдиллик, сабр-тоқат, қадр-қимматнинг роли пасайиб кетмоқда. Юксак инсонийлик сифатларидан маҳрум бўлган одамлар гуруҳи ахлоқий ва хулқий мажруҳгина эмас, балки инсоният учун ижтимоий хавфли ҳодисага айланмоқда.

Аср руҳи, талаби, эҳтиёжидан орқада қолаётган тарихий шароитда бутун дунёда тарбия муаммоси биринчи ўринга чиқди. Жаҳон ҳамжамияти барча давлатлар, жумладан, Ўзбекистонда ҳам янги тарбия тизими ва сиёсатига бўлган эҳтиёж ижтимоий мавжудликнинг

3

устувор йўналиши сифатида амалий ишлар қилишни талаб этади. Бу, энг аввало, барча давлатлардаги иқтисодий, сиёсий соҳалардаги ислоҳотларнинг тарбиявий мазмуни ва йўналишига эътиборни кучайтирмоқни тақозо этади. Бунинг маъноси ислоҳотларни амалга оширувчи ёки унда қатнашаётган субъектларнинг ахлоқий хулқи, фазилати, масъулияти, умуман, фаолиятига ҳам аниқ баҳо бериш, барчани инсонийлик мезонларига амал қилишга ўргатиш, кўниктириш зарур бўлмоқда.

Бу мезон бошқарувчига ҳам, ижрочига ҳам, тақводорга ҳам, ҳуқуқни ҳимоя қилувчига ҳам, спортчига ҳам, тарбиячига ҳам, деҳқонга ҳам, тижоратчига ҳам, сиёсатчига ҳам, дипломатга ҳам, ўқитувчига ҳам, олимга ҳам, хулласи калом, инсоний ахлоқий-хулқий мезон барчага, нафақат ёшларга, балки катта ёшдагиларга, барча фуқароларга, эгаллаб турган лавозимидан қатъий назар жуда зарурдир. Чунки барчанинг инсон сифатидаги моҳияти умумийдир. Бу умумийлик олдида барча баробардир. Ўзбекистонда яшаган инсон ҳам, Ғарбда яшаган инсон ҳам бир хил моҳиятли инсондир. Эҳтиёжлари ҳам деярли бир хилдир. Менталитетлар олдида бош эгишни эмас, балки уни замонавий руҳда тарбияламоғимиз зарур. Тарбиянинг ҳозирги замон назариясини яратишда Шарқ ва Ғарб тарбия тизимига хос хусусиятларга эътибор қаратмоқ зарур. Шарқда кундалик тоат-ибодатдан тортиб маърака-маросимнинг кўпчилик иштирокида ўтиши ва ўтаётганлиги ҳам жамоавий руҳдаги тарбиянинг маҳсулидир. Айниқса, Ўзбекистонда ўтаётган маърака-маросимлар бунга яққол мисолдир. "Диндан чиқсанг ҳам, элдан чиқма" деган нақлнинг мазмун-моҳияти ҳам жамоавийликнинг устуворлигини уқдиришга қаратилгандир.

Жамоавий руҳга асосланган тарбия тизимининг кўпгина ижобий томонларини инкор қилиш, шу билан бирга унинг маълум даражадаги салбий томонларини ҳам кўрмаслик мумкин эмас. Бу тарбия

4

Дараклар

ВАШИНГТОН ҲАРБИЙ СТРАТЕГИЯСИНИ ЎЗГАРТИРАДИ

АҚШ Афғонистондаги ҳарбий стратегиясини ўзгартирадиган бўлди. Бу ҳақда Афғонистондаги ҳарбий контингентнинг янги қўмондони генерал Девид Барноу ОАВга берган интервьюсида айтган.

Охирги вақтда Афғонистондаги вазият бирмунча мураккаблашмоқда. Америка аскарларига ҳужум ва қаршилик ҳаракати нисбатан кучаймоқда. Бу айниқса, мамлакатнинг жанубий ҳудудларида яққолроқ кўзга ташланмоқда. АҚШ генералига кўра, ана шуларни инобатга олиб, янги Афғон давлатининг жанубий сарҳадларида қўшимча ҳарбий базалар бунёд этилади. Қўмондоннинг таъкидлашича, янги ҳарбий базалар мамлакатда осойишталикни мустаҳкамлаш ва хавфсизликни кучайтиришга хизмат қилади.

ШАНХАЙ МАЪМУРИЯТИ ВЕЛОСИПЕДГА ҚАРШИ

Шанхай шаҳри маъмурияти келгуси йилдан бошлаб шаҳарнинг марказий кўчаларида велосипед билан ҳаракатланиш қонунан тақиқланишини маълум қилди. Маълумотларга қараганда, Хитойнинг энг йирик шаҳарларидан бири саналган Шанхайнинг 20 миллион аҳолисига 9 миллион велосипед тўғри келади. Умуман, велосипед нафақат Шанхай, бутун мамлакатда энг кенг тарқалган транспорт воситаси ҳисобланади.

"Шанхай дейли" газетасининг ёзишича, велосипедчилар томонидан содир этиладиган қонун бузишларга қўлланадиган жарима ҳам ўн баробарга оширилади. Маъмурият бу чора-тадбирларни велосипедлар сони кескин ошиб кетгани ва ҳаракат хавфсизлиги зарурати билан изоҳлаган. Бироқ аксарият шанхайликлар, хусусан, ўрта табақа аҳоли шаҳар маъмурияти қароридан норози. Улар велосипед ҳаракат хавфсизлигига дахл қилмайди, дейишмоқда.

"АЛ-ЖАЗИРА"НИНГ СУДАНДАГИ БЎЛИМИ ЁПИЛДИ

"Ал-Жазира" телекомпаниясининг Судан пойтахти Хартумдаги бюроси фаолияти тўхтатилди ва бюро директори ҳибсга олинди. Хабарларга қараганда, бу тадбир Судан хавфсизлик хизмати томонидан амалга оширилган. Хавфсизлик хизмати вакилларининг билдиришича, бир неча бор огоҳлантирилганига қарамай, "Ал-Жазира"нинг Хартумдаги бўлими нохолис ва нотўғри ахборот тарқатган ҳамда ҳукуматга қарши тарғибот олиб борган. Кўпчиликка маълум, Қатар давлатида жойлашган "Ал-Жазира" телекомпанияси шов-шувли материаллари билан донг таратган ва "Араб Би-би-си"си деган ном олган.

Судан расмийларининг билдиришича, телекомпания огоҳлантиришлардан тўғри хулоса чиқарса, бюро фаолиятини қайтадан йўлга қўйиш учун рухсат берилади.

МАЙКЛ ЖЕКСОН СУД ОЛДИДА ЖАВОБ БЕРАДИ

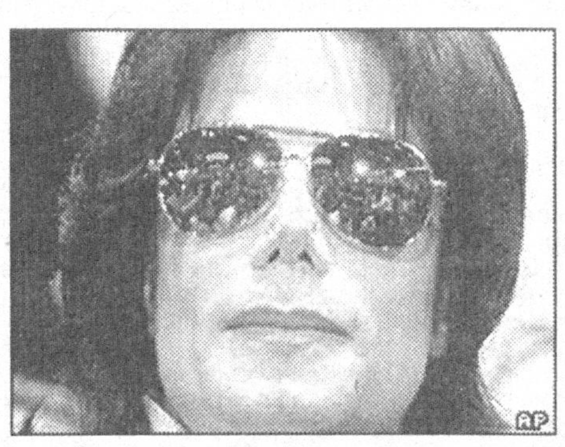

Лос-Анжелес штати маъмурияти қўшиқчи Майкл Жексон суд олдида қилмиши учун жавоб беражагини маълум қилди. Маълумки, М. Жексон ноябрь ойида "Неверленд" ранчосидаги тинтув натижаларига кўра, болаларга нисбатан ахлоқсиз муносабатда айбланиб ҳибсга олинганди. Кейинроқ қўшиқчи 3 миллион доллар кафолат пули эвазига озодликка чиқарилганди. Америка прокурорлари М. Жексонга судда 14 ёшга тўлмаган болаларга нисбатан ахлоқсиз муносабатда бўлиш айби қўйилишини айтишмоқда. Бироқ ҳозирча айблов борасида батафсил маълумотлар берилмаяпти.

45 ёшли қўшиқчи эса унга қўйилаётган айбларни рад этяпти ва уни туҳмат деб баҳоламоқда.

Абдул СОБИР
тайёрлади

Ёднома

БОҒЛА ОТАНГ ИЛМИГА ИХЛОС

Дунёда ота касбини улуғлаш, ардоқлашдан ортиқ бахт бормикан инсон учун? Эсимни танибманки, қулоғимга «гранка», «полоса», «мақола», «рубрика» сўзлари чалинган. Отажоним (Аллоҳ раҳматига олган бўлсин) умр бўйи журналистик касбини улуғлаб, бир бурда нонини ҳам ҳалоллаб еган покиза инсон – Исмоил Сулаймонов республикамизнинг кўзга кўринган журналист-публицисти, таниқли адиби, «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими» унвони соҳиби, ҳалол меҳнати билан ҳурмат қозонган матбуотимизнинг атоқли намояндаларидан бири сифатида эътироф этилганлардан бири эдилар. Ўттиз беш йилларча «Сирдарё ҳақиқати» газетасининг муҳаррири бўлиб ишлаган кезлари олтмиш уч минг нусхада чоп этиладиган газета кириб бормаган ўзбек хонадони вилоятда деярли йўқ эди.

Сирдарёда ишлаган вақтлари онажоним билан отамнинг тушлик овқатларини таҳририятга олиб борардик. То отам тамаддил қилиб олгунларича мен бўлимларга кириб, журналистларнинг фаолиятлари билан қизиқардим. Илк бор машинкада матн терганимда, тайёр саҳифаларни таҳририят ходимлари билан бирга кўздан кечириб, линотип машиналарнинг ишлашини кузатганимда, қанчалик қувонганимни сўз билан изҳор этишга ожизман. Мавлуда опам отам касбини эгаллаб, ўша кезлари «Гулистон» шаҳар газетасида ишлардилар. Отам эрта тонгда онамга газетанинг бош мақоласини «диктовка» қилиб айтиб туриб ёздирарди. Улар ишга кетишгач, мен ҳам мақола ёзмоқчи бўлиб бир неча бор машинкани бузиб қўйиб, онамдан дакки эшитганман.

Падари бузрукворимдаги ташкилотчилик, ниҳоятда ишчанлик, ташаббускорлик туфайли 1974 йили янги ташкил этилган «Қишлоқ ҳақиқати» - «Сельская правда» газеталарига муҳаррир этиб тайинланди. Ва узоқ йиллар отажоним уни республикамиздаги энг нуфузли, қизиқарли, эътиборли нашр сифатида бошқардилар.

...Эсимда. 1976 йили республика ёш ўқувчилар уйида тўгарак борлигини, у ерда болаларга шеърларни қироати ўқишни ўргатишларини эшитиб қолдим. Икки нафар синфдош дугонам билан бирга бордик. Тўгарак раҳбари Акмал ака (фамилиялари ёдимда йўқ) бизлардан бирор шеърни ёддан айтиб беришимизни сўрадилар. Севимли шоиримиз Абдулла Ориповнинг «Онажон» шеърини ёддан ўқиганим, шеър ниҳоясига етгач, тўгарак раҳбари мени бағрига босиб, бошимни силагани ҳамон хотирамда. Мени мазкур тўгаракка аъзо қилиб олдилар. Бу ерда эшиттиришлар орқали намойиш этиладиган «Юлдузча» (хозир мазкур кўрсатув «Доно бобо даврасида» деб номланади), «Янги йил эртаклари» кўрсатувларига тайёргарлик кўрилар, раҳбаримиз бизга телекамера қаршисида ўзимизни қандай тутишимиз, шеърларни ифодали, сўзларни эса тўғри талаффуз этишимиз кераклигини эринмай ўргатардилар. Илк бор зангори экран орқали намойиш этиладиган кўрсатувда иштирок этганимда отажоним вақтлари тиғиз бўлишига қарамай мени бирга олиб бордилар.

Орадан бир йил ўтгач, мени «Ёш кинософатчилар клуби» кўрсатувини олиб боришга таклиф этишди. Кўрсатув режиссёри Хайринисо Гуломова ўз вазифаларига ўта жиддий ёндашар, мендан ҳам шуни талаб қилардилар. Улар билан кўрсатувнинг жуда кўп саҳифаларини бирга ёздик. Машҳур кинорежиссёр Тўғон Режиметов (охиратлари обод бўлсин), кейинчалик Темурмалик Юнусов билан икки йил давомида кўрсатувни олиб бордим.

Бир куни кўрсатув «записи» жуда кечикиб кетди. Кечки соат 8 гача телестудияда қолиб кетдик. Хайринисо опа менга «Қизим, ота-онангизга қўнғироқ қилинг, сизни олиб кета қолишсин» дедилар. Отамга қўнғироқ қилдим. У киши ҳануз таҳририятда ишлаб ўтирган эканлар. «15 дақиқада етиб бораман. Бир ўзингни ташлаб кетишмасин», дедилар. Телемарказ ёнида Хайринисо опа билан кутиб турдик. Отажоним ҳеч қачон бировни куттирмас, ўзлари ҳам айтилган вақтдан ҳеч қачон кечикмасдилар (улар бу одатларига то умрларининг охиригача содиқ қолдилар). Бу сафар ҳам 15 дақиқадан сўнг отам етиб келдилар. Қизиқ, машинадан тушгач, Хайринисо опа билан саломлашиб кетдилар. Хайрон бўлиб қараб қолдим. Маълум бўлишича, улар университетда бир гуруҳда ўқишган экан. Узоқ суҳбатлашишди. Хайрлашиш чоғида раҳбарим мендан: «Нега менга кимнинг қизи эканлигингни айтмадинг?» дея гина қилди.

Отам ёшлигимиздан бизга камтар бўлиш, кишиларни ҳурмат қилиш кераклигини уқтирардилар. Ўзлари ҳам қанчалик юқори лавозимларда ишламасинлар, — мулойимлик ва камтарликни ҳеч қачон тарк этмасдилар.

Шу ўринда отамнинг яна бир фазилатлари – лавозимни суиистеъмол қилмаганлари ва бунга умр бўйи содиқ қолганликларини айтиб ўтмоқчиман. Фақатгина бизга эмас, ҳатто онамга ҳам хизмат автомашинасидан фойдаланишга имкон бермасдилар. Бозорга ҳам онам билан биз – қизлари борардик. Таниш-билишларнинг бозорда бизни учратиб, «Вой, шунча газетанинг муҳаррирнинг хотини ҳам бозорга тушадими?» дея ҳайрон бўлиб сўраганларини кўп марта гувоҳи бўлганман.

Мактабни битириш арафасида: «Мен ҳам журналист бўламан», деган ниятимни отажонимга айтдим.

— Қизалоғим, бу касбда ҳаловат йўқ, фақат фидойилик бор. Доимо ўқиб-ўрганиш, изланишинг, бир умр ҳаётдан сабоқ олишинг керак. Бунинг учун доимо одамлар орасида бўлишинг, узоқ хизмат сафарларга боришинг лозим. Ўйлаб кўр, Худо хоҳласа оилали, бола-чақали бўласан. Ҳам оила, ҳам хизмат вазифаларни баравар эплаш қийин, — отажонимнинг менга айтган сўзлари шу бўлди.

Ўз аҳдимда қаттиқ туриб олдим. Отам танлаган касбимнинг машаққатларини амалда билдириш учун ўзлари бошқараётган газета таҳририятига «Чорвачилик» бўлими ходими Шуҳрат ака Жабборов билан (хозир у киши «Халқ сўзи» газетаси бош муҳаррири ўринбосари) мени Ўрта Чирчиқ туманидаги илғор колхозларнинг бирига хизмат сафарига юбордилар. Кечгача хўжаликда қолиб кетдик – далаларни айландик, паррандачилик, чорвачилик фермаларида бўлдик. Кечки соат 5-6 ларда уйга қайтиб келдик. Иссиқда узоқ юрганим учунми, лоҳас бўлиб, иссиқим кўтарилди. Икки кун кўрпа-тўшак қилиб ётиб олдим.

Университетга кириш арафасида кейинги 4-5 йил ичида матбуотда чоп этилган мақолаларимни жамладим. 15 та мақоламнинг фақатгина биттаси отам бошқарган газетада чоп этилганди.

Давлат имтиҳонларини топшириб, университет талабалари сафига қўшилдим.

«Истар эсанг отангдан мерос, Боғла отанг илмига ихлос».

◆◆◆

Эсимда. Ишдаги арзимас бир нуқсонни баҳона қилиб, сизни ишдан четлатишган куни (1985 йил сентябрь ойи эди) мен уйга борган эдим. Сиз набирангизни бағрингизга босиб, мени юпатганларингиз ҳамон ёдимда. «Амалини олди, лекин қаламимни ҳеч ким тортиб ололмайди», деган сўзларингиз ҳали-ҳануз қулоғим остида.

Ҳақиқатдан ҳам, ҳеч ким сизнинг қаламингизни тортиб ололмади. Янги замон, янги ҳаёт тарзи сизга қанот бағишлади, қаламингизни янада чархлади. «Энди шундай меҳнат қилишим керак, дер эдингиз отажон, беҳуда ўтган, завол кетган йилларим ҳам ҳиссасини чиқарай!» Ҳақиқатан ҳам, ўз сўзингизнинг устидан чиқдингиз. Нафақага чиққач, «Халқ сўзи» газетасидаги ижодий фаолиятингиз, ўктам ижодингиз ҳатто ёшларнинг ҳавасини келтирадиган ғайратингиз, улкан ҳаёт тажрибаси орқали сайқал топган мақолаларингиз қўлма-қўл бўлиб ўқилди. 1995 йили Республика Журналистлар уюшмасининг совринига сазовор бўлдингиз. 1999 йили Ўзбекистон Оммавий ахборот воситаларини демократлаштириш ва қўллаб-қувватлаш жамғармаси томонидан таъсис этилган «Йилнинг энг яхши журналисти» (1998 йил) танлови ғолиби деб топилиб, соврин билан тақдирландингиз. Ана шу меҳнатингиз самараси натижаси ила Президентимизнинг Фармони билан «Эл-юрт ҳурмати» орденига сазовор бўлдингиз. Шу йилни БМТ Халқаро қариялар йили деб эълон қилган бўлиб, мазкур ташкилотнинг Ўзбекистондаги ваколотхонаси республикамизнинг марказий нашрлари — «Халқ сўзи» ва «Правда Востока» газеталари билан ҳамкорликда ана шу санага бағишлаб ижодий танлов эълон қилганди. Мазкур танлов якунлари бўйича энг яхши публицистик мақолалар муаллифи сифатида БМТнинг Ўзбекистондаги ваколатхонасининг фахрий дипломи ва қимматбаҳо совға билан тақдирландингиз.

Шу йилларда юрагингиз қат-қатида ётган ўйларингиз, дилингиз тубида яширинган ниятларингизни ўқувчилар билан баҳам кўрдингиз, йирик публицист ва иқтидорли адиб сифатида тан олиндингиз. «Эл отаси эди», «Шаҳзода ва канизак», «Мен — журналистман», «Замондошларим», «Сизга айтар сўзим бор», «Эл ардоғида» китобларингиз ана шу меҳнатларингиз самараси эмасми?!

Сизнинг қаламингизга мансуб «Шаҳзода ва канизак» қиссангиз асосида 5 қисмдан иборат видеофильм суратга олиниб, у республика телевидениесида қайта-қайта намойиш этилди, барчага манзур бўлди.

Сўнгги китобингиз «Эл ардоғида»ни ёзаётган пайтингиз уйга борганимизда, «Вақт тиғиз, улгуришим керак», дея биз билан ҳам бафуржа суҳбат қуролмай, шошилганларингиз ҳамон кўз ўнгимда. Ушбу китобни сиз хизматдан уйга қайтиб келгач, кечқурунлари ширин уйқунгиз эвазига ёзганингизни биз фарзандларингиз жуда яхши биламиз. Сиз шундай «иш интизоми»ни ўзингиз учун мезон қилган эдингизки, қаерда ишламанг, ишга ҳаммадан олдин келиб, ҳаммадан кейин кетардингиз. Мен нафақадаман, қисқа вақт ишласам ҳам бўлади, деган фикр сиз учун бегона эди. Чунки «иш интизоми», «касбга садоқат», «журналистик фаоллик» каби мезонлар билан сиз умр бўйи яшаб, меҳнат қилиб, ҳаётни бошқача тасаввур ҳам қилолмасдингиз, отажон!

«Эл ардоғида» китобингиз нуфузли «Қариялар юрт кўрки, зийнати» танловининг «Энг яхши публицистик асарлар» танлови ғолиби деб топилгани кенг жамоатчилик ва китобхонлар томонидан машаққатли меҳнатингизнинг эътироф этилиши эмасми?! Афсус, бу кунларни кўриш сизга насиб этмади, отажон!

Кейинги вақтларда сиз ёзган китобларни қайта-қайта ўқиб чиқаяпман. Худди сиз билан суҳбатлашгандек, гўёки китобдаги мисраларни ўзингиз айтиб тургандек бўласиз. Авваллари аҳамият бермаган эканман, отажон. Ҳар бир китобингиз сўнгги саҳифаларида гўёки бизлар билан рози-ризолик тилашгандек, шундай мисраларни ёзгансизки, уларни кўз ёшисиз ўқиб бўлмайди.

«Тавба. Умр деганлари шундайми? Жон бамисоли гул баргидаги шабнам томчисига ўхшайди, андак шамол турса, узилиб ерга тушгусидир, деганлари рост экан-да.» Вдариғ! Отажон, худди ўзингиз ёзганингиздек, сиз ҳам ана шу томчидек бир зумда узилиб ерга тушдингиз-а, бизларни доғда қолдириб...

Айтишларича, уч қизни узатиб, уйли-жойли қилган ота-оналар учун жаннат эшиги очиқ эмиш. Сиз эса отажон, икки баравар кўп — олти қизни узатиб уйли-жойли қилган, ёлғизгина ўғил фарзанди доғини кўтарган инсонсиз. Илоё, жаннат эшиги сиз учун доимо очиқдир.

Мана, яна ҳар байрамда фарзандларингиз – олти қиз, олти куёвингиз (ваҳоланки, сиз уларга ҳар доим «куёв» деб эмас, балки доимо ўғлим» дея мурожаат қилар, ҳеч қачон сен деб сўзламаган эдингиз), сизнинг таърифингизча, бир этак невара-чевараларингиз хонадонингизга ташриф буюрамиз. Айвондаги ҳар бир тувакдаги гулдан тортиб, ҳовлидаги ишкомларгача бари-барида сизнинг қўлларингизнинг изи бор. Ҳалол меҳнатингиз эвазига бунёд этган камтарона уйингиздаги ҳар бир нарса сизни эслатиб турибди. Сиз биз учун доимо тириксиз, отажон!..

Яратгандан илтижо қилиб сурайман. Илоё, ҳар бир мўминга сиз каби «дили поку, тили поку, ўзи пок»лик билан умр дафтарини поёнига етказишни насиб этсин.

Қизингиз НАРГИС

Сафар

УЛУҒ СИЙМОЛАР ИЗИДАН

Эртасига Шибирғонга жўнадик. Йўл-йўлакай Балх шаҳрига кириб, Бобораҳим Машраб қабрини зиёрат қилдик. Балхлик шоир, "Навоий анжумани" аъзоси Абдулазиз Деҳқон ўз маблағи ҳисобидан Машраб қабрини таъмирлатибди. Экспедициянинг 1992 йилги сафари чоғида қабр жуда ҳам аянчли ҳолатда эканига гувоҳ бўлгандик, ҳарқалай, бетондан кенг супа қилиниб, супанинг ўртасига қабр тоши қўйилибди.

ЯШНАЁТГАН ҲИРОТ. ҲАЗРАТ ЛУТФИЙ ҚАБРИ

— Кўп йиллик жангу муҳорабалар Ҳирот шаҳрини вайронага айлантирган бўлса керак?

— Биласизми, Ҳиротга аввалги сафар борганимизда кўп афсус-надоматлар чеккандик. Ўшанда шаҳар атрофи уруш таъсирида култепага айланган, марказ эса буткул хароб бўлганди. Бироқ бу гал Ҳирот бизни очиқ чеҳра билан қарши олди. Шаҳар тубдан ўзгариб кетибди: кўчалар тўғриланган, кенгайтирилган, йўллар асфальтланган, йўл четларига манзарали дарахтлар экилган. Мусалло майдонида ҳам ҳолат хийла ўзгача эди: Алишер Навоий ва Гавҳаршодбегим мақбаралари атрофидаги тахминан тўрт гектарча ер қўрғонланиб, катта темир дарвоза қурилибди. Навоий сағанасининг тушиб кетган жойлари эпақага келтирилибди. Гавҳаршодбегим мақбарасини таъмирлаш бошланибди.

Машҳур мусаввир Камолиддин Беҳзоднинг қабри Ҳиротнинг ғарбий томонидаги адир тепасида, унга мақбара тиклаш ўнғайсиз, чунки Беҳзод қабрининг ён-атрофларида бошқа қабрлар ҳам кўп бўлиб, улар бир-бирига жуда яқин жойлашган.

Султон Ҳусайн Бойқаронинг қабри ҳамон ўшандай – атрофи очиқ, ёлғиз турибди.

— Тарихий манбаларда "Ўз даврининг маликул каломи" бўлмиш улуғ шоир Лутфий ҳам Ҳиротга дафн этилгани айтилади...

— Тўғри, манбаларда Лутфий Ҳиротнинг Деҳи канор мавзеида дафн этилган, деб эътироф этилган бўлса-да, шу пайтга қадар шоирнинг қабри жойлашган ҳудуд аниқланмаганди. Ушбу сафаримиз давомида Мавлоно Лутфий қабрини топишга муваффақ бўлдик.

Ҳиротлик тарихнавис олим Мавлоно Анбарий шоир Лутфий шаҳзода Қосим қабрининг кун чиқиш тарафига қўйилган бўлиши мумкинлигини айтди. Деҳи канор йўли носоз экан, бунинг устига сўраган одамларимиз бизни янада хароб дашт йўлига солиб юборишибди. Хуллас, кўп машаққатлар билан бир неча соат юриб, шаҳзода Қосим қабристонини топиб бордик. Бу тахминан икки гектарли қўрғон бўлиб, Деҳи канор қишлоғидан икки чақиримча шимолда экан. Қўрғончанинг эни икки ярим, бўйи уч ярим метрча, баландлиги одам бўйи бўлиб, тепаси очиқ; ток занглари қоплаб қолганди. Ҳамроҳларимиз девор оша қўрғон ичига тушиб, белкурак билан тупроқни ковлай бошладилар. Анчадан кейин қалин ва узун мармар тош чиқди. Тошга уч сўз: "Мавлоно Лутфий Ҳиравий" битилган эди. Ўша вазиятда ҳаммамизнинг ҳам қувончимиз чексиз эди...

МИРЗО БОБУРНИ МАФТУН ЭТГАН ҚАДАМЖОЛАР

— Бобур Мирзо "Бобурнома"нинг бир неча ўрнида Қандаҳор шаҳрини ёқимли таассурот билан эслаб ўтади. Экспедициянинг ана шу шаҳарда ўтган қисми ҳақида ҳам сўзлаб берсангиз.

— Дарҳақиқат, Қандаҳор ўзининг пурвиқор тоғлари билан Бобур Мирзони ўзига ром этган. Шу боисдан у зот шаҳарни фатҳ қилиш муносабати билан ғарб тарафдаги баланд тоғнинг шундоқ тумшуқ томонини ўйдириб, унга гўзал гумбазли айвон солдирган. Айвонга чиқиш учун ётқизилган тошлардан 40 та зина ясалган, шунинг учун тарихий тош обида "Чеҳл зина" деб аталган. Ушбу тарихий ёдгорликни кўриб, биз ҳам Бобур бобомиз дидига, подшоҳлик қудратига яна бир карра таҳсин айтдик. Лекин барибир обидага асрлар ва инсонлар ўз таъсирини ўтказибди — айвоннинг айрим жойлари, баъзи зиналар ёвуз ниятли кимсалар кучи билан кўчирилган, синдирилган. Нобакор бандаи ғофиллар тош айвонни омонсиз ўққа тутгани аниқ сезилиб турибди.

— Пойтахт Кобулда аҳвол қандай экан?

— Очиғи, Кобул шаҳри кўрган жабру ситамлар олдида Қандаҳорни ҳолва экан. Шаҳарнинг асосий қисмида соғ бино жуда кам қолган. Идоралар, муассасалар, кинотеатр ва бошқа жамоат ташкилотларининг бинолари, аҳоли истиқоматгоҳларининг уруш асоратлари билан боғлиқ ҳолатини ифодалаш учун "вайрон" деган сўз ҳам ожизлик қилади. Яхшики, элчихонамиз жойлашган мавзе уруш асоратларидан холи экан. Элчихонада Афғонистон Маданият ва ахборот вазири билан учрашгач, Бобур боғи ва ўша атрофдаги тарихий иншоотлар ҳолатини кўришга ошиқдик. Аҳвол одамни суюнтирадиган эмасди. Подшоҳ ва унинг оиласи оромгоҳи ўнглаб бўлмас даражада нураган, бузилган, тошлари ўпирилиб тушганди. Ҳартугул, бу ерда кўнгилни кўтарадиган воқеалар ҳам бор экан – боғда яқинда машҳур Оғахон жамғармаси ҳомийлигида таъмирлов бошланибди.

Ғазнидаги Беруний қабри аҳволи ҳам бизни танг аҳволда қолдирди. Уни қабр

деб бўлмасди. Сағана ўрнида бир тўп тош уюлиб турибди. "Қабр" экинзорлар билан туташ ва деярли баробар эди. Озгина ерга экилган буғдой ўриб олинган, нарёғида турли экинлар, ёввойи ўтлар тартибсиз ўсиб ётарди. Жаҳон тан олган аллома, ўрта асрнинг буюк қомусий олими бўлган мўътабар инсоннинг мақбарасидан-ку ном-нишон қолмаган, қабри ҳам бир ҳовуч тошдан иборат бўлиб қолганди...

Шаҳарга қайтгач, тўғри вилоят ҳокимининг идорасига бордик. Ғазни вилояти ҳокими ҳамда Бобур жамғармаси ҳамкорликда Беруний мақбарасини тиклаш ва унинг атрофида боғ-хиёбон барпо этиш тўғрисида ўзбек ҳамда форс-тожик тилларида ёзилган шартномага имзо чекдик.

Собиржон ЁҚУБОВ
ёзиб олди

P.S. Энг сўнгги маълумотларга кўра, Бобур халқаро экспедицияси яқиндагина Туркманистон, Эрон, Туркия, Сурия, Иордания, Ливан... мамлакатлари бўйлаб яна сафарга йўл олибди. Насиб қилса, бу ҳақда муштарийларимизга батафсил маълумот беришга ҳаракат қиламиз.

(Давоми, бошланиши 1-бетда)

тизимида индивид, шахс тарбиясида индивидуал ташаббусга ҳамма вақт ҳам имконият берилмайди ёки рағбатлантирилавермайди. Индивид деярли жамоавий гуруҳ таъсири остида бўлади. Бу унинг шахсий ташаббусини бўғади. Комил инсон тарбиясидаги нуқсонлардан бири ҳам шунда бўлса, ажаб эмас. Чунки комил инсон тарбияси фақат жамоавий руҳ даражасида ижобат бўлиши назарда тутилади.

Ғарб тарбия тизими ижтимоийлашув жараёнига асосланган бўлса-да, индивидуал ташаббус ва рақобатни рағбатлантиради. Бу ўз навбатида индивиднинг мустақил ҳаракати ва фаолиятига кенгроқ йўл очади.

Ҳозирги Шарқ ва Ғарб дунёсидаги ижтимоий, иқтисодий, сиёсий, айниқса, маънавий-маърифий, тарбиявий жараёнлар тарбия тизимида ўз ифодасини топаётганлигига шубҳа йўқ. Шарқона тарбия тизими ҳозирги замон ижтимоий жараёнларига ҳам ўз таъсирини ўтказмоқда.

Шарқ ва Ғарб тарбия тизимининг ютуқ ва камчиликларини холисона чуқур тадқиқ этиш, уларни ўзаро таққослаб, қиёслаб ўрганиш ҳозирги замон тарбия концепциясининг муҳим йўналишини ташкил этади. Биз ушбу мақолада шарқона одоб-ахлоқ ҳақида махсус тўхталмадик. Лекин шуни таъкидлаш жоизки, Шарқда анъанавий тарбия тизими бирмунча барқарор сақланган (Марказий Осиё халқлари бундан мустасно. Чунки Шўро давлати шарқона тарбия тизимига катта путур етказди...) Шўро давридаги таълим ва тарбия бирлигини таъминлаш ақидаси у ёки бу даража ёки шаклда давом этаётганлигига ажабланмаса ҳам бўлади. Таълим муассасаларида амалиётдан кўра назария, тарбия ҳақидаги амалий ишлардан кўра йўл-йўриқ, насиҳат кўпроқдир. Натижа, оқибат эса кўнгилдагидек эмас.

Ғарб тарбия тизимида оила ва черковнинг етакчилик роли сақланган бўлиб, бу анъана ҳамон давом этмоқда. Бундан ташқари, тарбия тизимида эркинлик тамойили афзалроқ, деб қабул қилинган. Тарбиянинг бу усули самаралироқ туюлмоқда.

Ғарб таълим тизимида эркинлик тамойили билан бирга танқидий тафаккур тарбияси кенг ўрин олган. Танқидий тафаккур усули очиқ ва демократик жамиятнинг маҳсулидир. Бу тарбия усули ҳар бир индивидга ўзи яшаётган ижтимоий муҳитга ижобий, танқидий муносабатда бўлишни, танқидий тафаккур эса фикрлар хилма-хиллиги, муқобил ва мухолиф фикрлар, қарашлар ривожланишини тақозо этади. Та- **5**

нқидий тафаккур тарбияси ижтимоий тараққиётга ғов бўлган ёки бўлаётган, ўз умрини яшаб бўлган ижтимоий, миллий, шахсий иллатларни бартараф этишнинг муҳим воситасидир.

Танқидий тафаккур тарбияси хусусий, шахсий иш эмас, балки умуммиллий аҳамиятга молик ижтимоий заруратдир. Минг афсуски, тарбиянинг бу янги усулини ривожлантиришга кам эътибор берилмоқда. Танқидий тафаккур инсондан ўзининг ҳар бир хатти-ҳаракати, хулқ-атвори, кўп қиррали фаолиятини, энг аввало, ўзига-ўзи танқидий муносабатда бўлишни талаб этади. Танқидий тафаккур тарбиясини ўзининг турмуш тарзи, анъанасига айлантирсагина комил инсон сифатида намоён бўлиши мумкин. Тарбиянинг бу шаклига оилада асос солинмоғи зарур.

XIX, айниқса, XX асрда кўпчилик одамлар ҳаётининг жисмоний концепцияси билан яшаш турмуш тарзининг устувор ақидаси деб тушундилар. Нафс туйғуси ақлдан кўра устунроқ қўйилди. Бундай тушунча жиноятчиликнинг хилма-хил шакллари вужудга келишига сабабчи бўлди, десак муболаға бўлмайди. Ҳаётнинг жисмоний концепцияси, нафс фалсафасидан кўра кўпроқ ақл-идрокка асосланган маънавий-руҳий тамойилга ўтишнинг аҳамияти каттадир.

Эрих Фром ўзининг "Инсоннинг ҳозирги ҳолати" асарида бундай ёзади: "Инсон буюм эмас" деган фикр ҳозирги инсоннинг этник муаммоси негизини ташкил қилади. "Буюмлар эгарда ўтириб олиб, инсониятни бошқараяпти" (Эмерсон) ўрнига "инсониятни эгарга миндиринг — у буюмларни бошқарсин!..

У моддийликка қаршилик чегараларини тарк этиб, шундай бир даражага кўтарилмоғи лозимки, бунда **муҳаббат, ҳақиқат ва адолат** каби маънавий қадриятлар унинг учун чиндан-да олий маъно касб этсин. Одамларни маънавий жиҳатдан асраб қолиш учун уларнинг ўзлари ўзларини оқилона бошқаришни ўрганмоқлари зарур. Буюмлар одам учун санам бўлишдан тўхтаб, чинакам хизматкорга айланмоғи зарур. Шундагина у ҳақиқий қадр-қимматини ўзига қайтарган бўлади".

Кези келганда таъкидлаш жоиздир: одамларда қарашлар бор, аммо эътиқодлар йўқ ёки бўлса ҳам мустаҳкам эмас, улар ҳодисаларни кўрадилар холос, лекин уларнинг моҳиятига кириб бормайдилар. Шунинг учун эътиқод тарбияси тарбия тизимида муҳим ўрин эгалламоғи зарур. Эътиқоди мустаҳкам, иродаси қатъий инсон енгилмасдир. **6**

Кишилик жамияти мавжуд экан, унда ижобий ва салбий хусусиятлар у ёки бу даражада мавжуд бўлади. Эзгуликни улуғлаш, ёвузликни қоралаш (ноҳақлик, эътиқодсизлик, бевафолик, дилозорлик, ҳасад, кибр, алдамчилик, манфурлик, риёкорлик, қўрқоқлик, хушомадгўйлик, иккиюзламачилик ва ҳоказо) барча замонларнинг муаммосидир. Жаҳон афкор оммаси таълим-тарбияси асосида комил инсонларни тарбиялаш ғояси ётади. Етук, баркамол шахс тарбияси барча замонларнинг муаммоси бўлиб келган.

Шарқ тарбияси тизимида комил инсон тарбияси марказий ўринда туради. Комил инсон улуғ фазилатлар эгасидир. Комил инсонлар бирор-бир замонда инсон тақдирига бефарқ бўлмаганлар, улар ҳаётни ижобий томонга ўзгартириш, мавжуд адолатсизлик, ноҳақлик, инсон ҳуқуқи ва эркинлигини бўғиш, камситиш, умуман, инсонга хос қусурларнинг жамики кўринишларини илдизи билан маҳв этишга ҳаракат қилганлар. Улар идеал жамият барпо этиш, инсониятни баркамол кўриш учун курашган улуғ зотлардир.

Комил инсон тарбияси глобал аҳамиятга эга бўлган умумбашарий муаммодир. Чунки комил инсон тимсолида ҳар томонлама етук шахс, индивид гавдаланади. Умуман, тарбия муаммоси умумбашарий муаммога айланди, десак муболаға бўлмайди. Инсониятнинг келажаги ана шу муаммони ижобий ҳал қилиш билан чамбарчас боғлиқдир. Бу жараёнда тарбия тизимларининг интеграцияси етакчи ўрин эгаллаши зарур.

Тарбия муаммоси тарихига назар солсак, инсоният ўзини англагандан буён бир-бирини тўлдирувчи, ҳатто баъзида инкор қилувчи хилма-хил фикр, қараш, нуқтаи назар, назарияларни илгари сурди ва сурмоқда. Тарбия ҳақидаги фаннинг шаклланиши ва ривожланишида, энг аввало педагогиканинг, кейинчалик эса психологиянинг роли катта бўлди. XIX асрдан бошлаб социология ҳам бу улкан ижтимоий жараёнга аралаша бошлади.

Тарбия соҳасига социологиянинг кириб келиши бу мураккаб ижтимоий ҳодиса табиатини янада кенгроқ, чуқурроқ ўрганиш, билиш ва тадқиқ қилиш имкониятини кенгайтирди. Бу соҳада Ғарб социологияси катта тажриба орттирди, тарбия социологиясини асослади ва ривожлантирди. Тарбия социологияси бобида ғарблик ҳамкасбларимиздан кўп нарсани ўргансак арзийди. Бу фикр Шарқда тарбия социологияси бўлмаган экан-да, деган қарашга олиб келмасли- **7**

ги лозим. Шарқда тарбия ҳақидаги таълимотлар (диний, дунёвий) ўзига хос тарзда намоён бўлган.

Шўро даврида социологияни "буржуа" фани сифатида ўрганиш, ўқитиш тақиқланганлиги сабабли жамиятдаги кўпгина муаммолар, жумладан, тарбия соҳасидаги мавжуд муаммоларни ўрганиш, тадқиқ этишга имкон бермади. Бу ўз навбатида тарбия тизимига катта зарар келтирди.

XX аср иккинчи ярмида фан тарихида муҳим тенденция – фанларнинг ўзаро интеграцияси яққол кўзга ташланди. Бир вақтлар фанларда тармоқланиш (дифференциация) ижобий ҳол сифатида қаралган бўлса, кейинчалик бу жараённинг нуқсонлари ҳам тобора аён бўла бошлади. Чунки фанларнинг кичик-кичик йўналишларга бўлиниб кетиши ижтимоий жараёнларни кенг қамровли яхлит тизим сифатида ўрганишга халақит берарди. Ваҳоланки, бирон-бир муаммо ҳақида тўлақонли маълумот олиш учун нафақат қисмларга бўлиб ўрганиш, таҳлил қилиш, шу билан бирга уни тизимлаштириш асосида объектнинг яхлит манзарасини яратиш мумкин. Масалан, тарбия яхлит тизим сифатида бир неча фаннинг, айниқса, педагогика, психология, социология ва бошқа ижтимоий-гуманитар фанларнинг ҳамкорлигига кўпроқ боғлиқдир. Айниқса, ҳозирги замон тарбия концепциясини яратишда интеграцион усул етакчи омилдир. Беморга тўғри ташхис қўйиш учун ҳам тиббиётнинг турли соҳа шифокорларининг фикри, маслаҳати, текширувидан ўтиши талаб этилади. Акс ҳолда ташхис тўла ва ишонарли бўлмайди. Худди шунингдек, ҳозирги замон тарбия муаммосини ўрганиш ва тадқиқ этишда ижтимоий-гуманитар ҳамда аниқ ва табиий фанларнинг ўзаро ҳамкорлиги зарур. Минг афсуски, бу зарурат ҳали тўла англаб етилганича йўқ. Айниқса, ўқувчи, талаба ёшларнинг ижтимоий қиёфасини шакллантиришда аниқ ва табиий ҳамда ижтимоий-гуманитар фанларнинг бирлиги, ўзаро ҳамкорлиги жуда зарурдир. Чунки фанларнинг ҳамкорлиги ва бирлиги жамият учун уларнинг ҳар биридан кўра кўпроқ фойда беради.

Тарбиянинг ҳозирги замон концепциясида интеграл усулдан фойдаланишга эътиборни кўпроқ қаратмоқ зарур. Бу усул, энг аввало, умуминсоний тарбия тизимини ташкил қилувчи миллий тарбия шакллари ўртасида ҳамкорлик, мустаҳкам бирлик бўлишни тақозо этади.

Бекмурод НОРМУРОДОВ,
профессор **8**

Mustaqil gazeta HURRIYAT

Меҳмон

«Ойбекни кўрган ва кўрмаганлар» бадиа китобидан боб

УСТОЗ ЮРГАН ЙЎЛЛАРДАН

Бугун эрталабдан иш юришмади. Комедиянинг энг қизиқ жойларидан бири – бош қаҳрамон Мўминчолнинг олтинни йўқотиб қўйгандан кейинги ҳолатини талқин этишда артист Аслам Рао яна «тақлид»га берилиб кетаверди. Бу «продюссер соҳиб» Мақсуд аканинг хунобини оширарди.

— Ҳой, Аслам, жинниҳона бўлганмисан ўзинг? Е, Покистонда жинни зоти йўқми?.. Эҳ, қаердаман ўша видео буларнинг қўлига тушиб қолди-я! Ўзига борволеб, кўриб келаяпти! (Гап Тошкентдан юборилган «Олтин девор»нинг телевизион театр нусхаси ҳақида кетяпти.) Тақлид қилма! Покистонли жинни бўп берсанг ҳам майли, фақат тақлид қилма! Оригинал бўлсин! «Оригинал» деган буларнинг тилида нима бўлади, Ансориддин! Таржима қилинг, нега анқайиб турибсиз!

Таржимон хушёр тортиб, «Мўминчол»га тушунтира бошлади...

Худди шу пайт ҳассасини дўққиллатиб «продюсер соҳиб» атрофида гирдикапалак бўлиб юрган олтмиш ёшлар чамасидаги машҳур қўшиқчи шоир Жўш Ҳалдори шишасини қўлига олиб, ажабланиб унинг қорнидаги ёзувларга қаради ва акахонимизга савола тутади: «Тақсири олам, зўрсиз-ку! Буни қаердан топдингиз?» Мақсуд ака баттар тутоқади: «Мунча хира пашшадай ёпишворидинг айланаверади? Орқасида қурти борми бу чолни? Айтинглар — халақит бермасин!»

Биз режиссёримизга бу одам машҳур шоир, тушликка олиб кетгани келган деб яна бир бор эслатдик. «Эйфатлари жонга тегди. Бошни котиришмасин. Вақт зиқ. Спектакл «провал» бўлиши мумкин!» — бу «соҳиб»нинг қатъий қилиб «бориш йўқ» деганлари эди.

Жаноб Жўш муомала оҳангидан унинг мазмунини англаб етди-да, менинг ҳам кайфиятим бузилди, энди полицияни чақириб бўлса ҳам сизларни олиб кетаман, деб туриб олди.

Мақсуд акамиз «ичимлик» шишалари билан боғлиқ аэропортдаги кўнгилсизликдан кейин «полиция» деса юраклари ўйнайдиган бўлиб қолганди.

Хуллас, Жўш соҳиб «продюссер»имизнинг нозик жойларидан тутганди...

Шаҳар марказидан унча олис бўлмаган «Ризқ-рўз» ресторанида Покистон адабиётининг бир гуруҳ намояндаларини бизни кутиб олишди. Дастурхон тўрида мен кўпдан бери учрашишни орзу қилиб юрган машҳур шоир ва адиб Аҳмад Нодим Қосимий, таникли назм ва наср усталари Амжат Ислом, Ота-ул Ҳақ Қосимийлар жой олишган, қўйироқда ичкуда ги хаввий асарлари билан Покистонда кўпчиликка танилган, ўзбек адиби Неъмат Аминовнинг таржимони ва дўсти доктор Юнус Батт шақарчилик қилади.

Тушлик учун қатъий қилиб белгиланган бир соатлик вақт тугаб борар, Мақсуд акамиз бот-бот қўлларидаги соатга қараб қўярдилар.

Мен у кишининг диққатини бироз чалғитмоқчи бўлдим:

— Ҳов, тўрда савлат тўкиб ўтирган қария Ҳинд-Покурду адабиётининг йирик намояндаларидан Нодим Қосимий бўладилар. Ойбек домла Покистонга ташриф буюрганда у кишини кўрган, кутиб олган табаррук инсон!

Акахонимиз шу ҳам гап бўлдими дегандай энсалари қотиб, менга ғалати қараш қилдилар:

— Ойбек домлани ким кўрмабди? Менам кўрганман...

Нима бўлганда ҳам Мақсуд акани тушуниш мумкин — қариб икки ойдан бери мисқоллаб қилинган меҳнат, пешона тери эвазига комедия саҳналашиб борар, булар ҳаммаси шубҳасиз у кишининг ўз касбига хос талабчанлиги натижаси эди. Чунки бу ернинг томошабинлари ҳам оддий эмас, икки йилда бир маротаба дунёдаги кўплаб мамлакат саҳна усталари иштиросида ўтказиб туриладиган «Халқаро театр фестивали»да турли мавзудаги томошаларни кўравериб кўзлари пишиб кетган. Биз ўз миллий комедиямизни «Ал-Ҳамро» театрида саҳналаштириб, кўпчиликка ҳавола қилишдай катта синов арафасида турардик.

Унинг устига «Олтин девор» премьераси деб белгиланган — асар муаллифи Эркин Воҳидовнинг туғилган куни – 21 декабр яқинлашиб келарди.

Хуллас, вақтимиз зиқ эди. Дастурхон атрофида мезбонлар билан яйраб, дурустроқ гурунглашишнинг иложи бўлмади.

Нодим соҳиб билан хайрлашаётиб, қўлдан бери у кишини қидираётганимни айтдим, қисқа қилиб, мақсадимни тушунтирдим. Уй телефон рақамларини олдим.

— Кутаман. Ойбек билан бўлган учрашув ҳамон кўз олдимда, —деди соҳиб қўлларимни сиқиб.

Лекин ўша кунлар ўта банд бўлганлигимиз учун истаб-сўраб Нодим Қосимий жанобларининг олдига боришнинг иложи бўлмади.

«Олтин девор» премьераси куни мавсум қаторларда ўтирганини кўриб қолдим. Бироқ бафуржа гаплашолмадик...

Лаҳўрга қилган кейинги ташрифимиз чоғида ҳам Қосимий жанобга бир неча бор қўнғироқ қилдим. Хонадон соҳиблари у киши бошқа шаҳарда ёки чет эл сафарида эканлигини айтишарди...

Ниҳоят, ўтган йилнинг ўрталарида Қосимий жаноблари билан учрашиш имкони туғилди.

Шундай қилиб, дўстим Башир Аҳмадникида яна икки кун қолиб кетадиган бўлдим.

Покистон-Ўзбекистон дўстлик жамияти фаолларидан йирик бизнесмен Башир соҳибнинг ҳашамдор иморатлар ҳовлиси шаҳарнинг катта мавзеларидан бирида жойлашган бўлса-да, у ерга турли резавор экинлари билан қопланган далалар, олтиндай йирик-йирик бошоқлари шамол эпкинида чайқалиб ётган буғдойзор пайкаллари оралаб ўтувчи гавжум асфальт йўл орқали борилади. Ха, Лаҳўр ўзига хос катта шаҳар – парча-парча бўлиб атрофда «сочилиб» ётгандай. Мавзе, маҳаллаларда ва уларни кесиб ўтадиган кўчаларнинг сон-саноғи йўқ. Улар ичидан Қосимий истиқомат қилувчи «Саинобод мавзе», Мирза Ғолиб кўча, 21-хонадонни топиш анча қийин бўлса керак, деб тургандим, Башир Аҳмад:

— Ҳеч ташвиш чекманг. Аллома қаерда яшашларини оддий таксичидан тортиб, кўча супурувчисигача яхши билади. Ҳатто анави чакидар (хизматкор)имиз ҳам! — дея қўшиб қўйди.

Хонадон хизматкори Ҳасан жи савлатидан от ҳуркадиган полвон келбат ўттиз ёшлардаги мўмин-қобил, хуштабиат, жингалаксоч бошини бир томонга солинтириб, хокисор қиёфада жилмайиб турувчи ҳалимдай йигит. Саводи йўқ. Шунга яраша тушунча — ҳаминқадар! Мени қаердан келганимни эшитиб: «Ўзбекистон ҳам Покистонга қарайдиган жойми?» деб савол берганидан билиб олаверинг.

Уни синамоқчи бўлиб, саволга тутдим:

— Нодим Қосимий жанобларини биласанми?

— Биламан-да! Китоб ёзадиган бузруг, аллома!

Чинданам ёши тўқсон бешлардан ўтиб қолган бу кекса адибни жуда кўпчилик яхши билади, ҳурмат билан номини тилга олади. Мунаққидлар «Нодим Қосимий ҳозирги замон Ҳиндистон яримороли мамлакатлари урду адабиётининг барҳаёт классиги», деб тан олишган.

Бундан қарийб ярим аср муқаддам Ойбек домла мана шу қалам соҳиби билан учрашиб, унинг меҳмони бўлган, шеърхонлик қилишган ва бу ҳақда ҳазрат ўзининг «Покистон йўлларида» номли кундаликларида Аҳмад Нодим Қосимийни бир неча бор илиқ сўзлар билан эслаб ўтган.

Мен Покистондаги устоз Ойбек юрган «йўллар» бўйлаб неча бор гоҳ машинада, гоҳ яёв кезган бўлсам, ягона мақсадим — ўша пайтдаги учрашувлар хотирасида сақланиб қолган кишиларни излаб топиш, энг асосийси Қосимий билан юзма-юз учрашиб, суҳбат қуриш бўлган. Чунки олис йиллар ортида қолиб кетган Ўзбекистон-Покистон адабий алоқаларининг тамал тоши қўйилган тарихий воқеа иштирокчиси бўлиб, ҳозир орамизда яшаб келаётган бирдан-бир табаррук зот шу киши эди.

Мана, ниҳоят, орзуим амалга ошадиган бўлди. Йўлга отланиб турибман.

Хонадон эгалари қутлуғ бир даргоҳга қадам ранжида қилишимни кечаёқ билишган, оппоқ, оҳори тўкилмаган либосларга дазмол уриб, тайёрлаб қўйишган. Ҳасан жи (бизнинг Ҳасанжон) эса оёқ кийимларимни ялтиллатиб оро беришга киришган...

«Тақ-тақ, тақ-тақ». Эшитаяпсизми, бу кичкина шиппакчанинг овози! Ғира-шира қоронғилик оғушига чирмашиб ётган мудроқ сукунат бағрини тилка-пора қилиб юборувчи бу акс-садога мана, бир ҳафтаки, қулоғим ўрганиб қолган. У аввал пастки қаватдан эшитила бошлайди ва дақиқа сайин баландлаб бораверади.

Демак, жажжи «хизматкорим» мени «ғафлат уйқуси»дан уйғотиб, Инсоният етказаётган жабр-зулмлардан бутун вужуди моматалоқ бўлиб ётган бу жафокаш, курраи-заминдаги воқеалардан вофиқ этгани келмоқда. «Тақ-тақ»... — бу Эҳтисомнинг оёқ товушлари! У иккинчи қаватдан менга ажратилган бўлмага кўтарилиб чиққунча йигирмата айланма мармар зиналарга жажжи оёқчалари билан қадам босади. Шиппагининг устки қопламалари енгилгина чарм бўлса-да, тагпошнаси ғовак пластмассадан. Тахминан қирқ зарбдан иборат

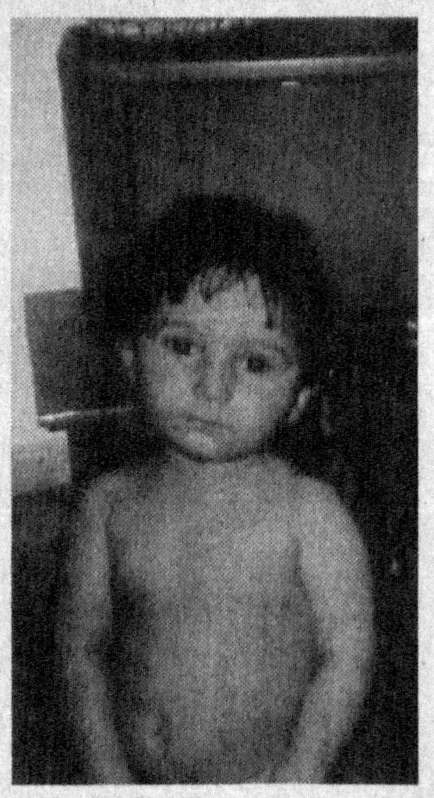

овоз ана ўшандан чиқади.

Эҳтисом табиатан камгап. Бобосига ўхшаш «Бир қоп ёнғоқ» эмас. Юзидаги «қув» табассум Башир соҳибга тортган, холос. Ҳар куни эрталаб роппа-роса соат еттида юқорига — менинг олдимга кўтарилиб кела бошлайди. Худди шу пайтда «PTV» орқали кўрсатиладиган «Дунё хабарлари» телевизион ахборот программасини канда қилмай кўришимни яхши билади. Индамасдан хонага кириб келиб, каравотим қаршисига қўйилган ойнаи жаҳон тугмачасини босади.

Ундан кейин қулочкашлаб қўлчаларини ташлайди – сўрашамиз.

— Яшанг, «чакидар!» – деб қўяман.

У хайр энди дегандай жилмаяди, пастга қараб йўналади.

Ярим соатлар вақт ўтказиб қўлида нонушталик солинган патнис билан Ҳасанбой кириб келади.

Бир ҳафтадан бери давом этаётган куннинг эрта тонгдан бошланиш тартиби шундай.

Бугун нечун Эҳтисомнинг қадам товушлари анча барвақт, девордаги соат миллари олтига яқинлашмасдан эшитилмоқда! Дарвоқе, кундалик бажарадиган ишларим анчагина. Яъни, соат саккизда доктор Юнус Батт келади. Китоб дўконларини айланиб «Гора паблишарс» нашриётида чоп этилган Неъмат Аминовнинг урду тилидаги «Темирчидан қолган тиллолар» китобидан бир нечта нусха топишимиз керак. Бундан ташқари, энг асосийси – Аҳмад Нодим Қосимий билан учрашув... Эртаги азонги рейсда эса Тошкентга учиб кетаман.

Хуллас, қилинадиган ишларнинг ҳаммаси бугунга тўғри келиб қолган. Айни шунинг ташвишида Эҳтисом ошнам саҳар мардонлаб ҳузуримга ошиққан кўринади.

Ниҳоят, эшик қия очилиб, не кўз билан кўрайки... ул жанобнинг шир яланғоч гавдаси пайдо бўлди-ю, «э-ҳа, бу қанақаси тақсир, оёқда кийимлар башанг, бошқа жойлар вадаванг», деб ўрнимдан туриб кетдим.

Эҳтисом шошгандан либос эсдан чиқибди, узр дегандай уялиб нозик қўлчалари билан нозик жойларини яширмоқчи бўлди.

— Ҳа, майли, ҳеч қиси йўқ! Кечаги эсдалик суратингиз ёнига бунақасини ҳам қўшиб қўямиз, — дея ёнбошимда турган фотоаппаратни қўлимга олиб унга тўғриладим...

Лакшми роад шоҳкўчасининг биринчи чорраҳасидан чап томонга бурилиб, озгина юрсангиз ўзбек маҳалла кўчаларига ўхшаш бири-бири билан кесишган йўлларнинг икки ёнидаги кўм-кўк дарахтларга бурканган ҳовлиларга кўзингиз тушади. Улар ташқи кўринишига қараганда бизлардагидек мўл-кўл саҳнли эмас. Лекин барча иморатлар дид билан қурилган.

Умуман, Покистоннинг қаерига борманг, ер муаммоси, унинг тақчиллиги сезилиб туради.

Унча катта бўлмаган ажриқзор майдончани тўлдириб копток ўйнаётган болалардан Мирза Ғолиб кўчасини сўрагандик, қаердалигини дарров айтиб беришди, ҳатто «бузруг шоир» яшайдиган хонадонни кўрсатиб ҳам қўйишди.

Даставвал аллома яшайдиган хонадон оддийгинага ўхшаб кўринди. Бироқ дарвозадан ичкарига қадам қўйишим билан ҳовли кичикроқ саҳнни эгаллаган бўлса-да, ям-яшил барра ўтлоқ ва унинг атрофига ҳафсала билан экиб, парваришланган турли-туман гулларга кўзим тушди. Кўкдан бир парча чаманзор узилиб, шу ердан макон топгандай.

Икки четини нимпушти гуллар қоплаган йўлак адоғида табассум қилиб, қадди расо нуроний бир қария ва унинг ёнида уч ёшлар чамасидаги қизалоқ турарди. Қизча менга кўзи тушиши билан худди аввалдан танишмиз-у, илҳақ бўлиб кутаётгандай, жажжи қўлчаларини ёзганча истиқболимга чопиб кела бошлади:

— Чача жи, чача жи (амакижон)! – у қушдай учиб келиб, билагимга қўнди гўё.

Нодим соҳиб ҳам қучоқ очганича мен томон келарди:

— Бизнинг сон-саноқсиз кўчалардан адашмай, кулбамни топиб келганингиздан хурсандман!

— Шоирлар кўчасида қанча саргардон кезмоқлик – шунча завқ олмоқ билан баробар, ҳузур! — дедим шоирнинг айни шу мазмундаги машҳур бир ғазалига ишора қилиб.

— О, бу жавобингиз шоирона бўлди! — ҳайратлангандай бошини сарак-сарак қилиб сўзида давом этди Қосимий соҳиб. — Ўзимни танийсиз — узоқ-яқиндан келган дўстлар учун доим эшиклари очиқ ушбу ғарибхонанинг доимий соҳибиман! Мана, бу, тинимсиз нималардир деб бидирлаётган қўлингиздаги «булбулча» эса набирам бўлади. Озгина вақт ўтсин, сиз кимсиз, қаердан, нима учун келганингизгача саволлар бераверб, ҳолижонингизга қўймайди. Бирмабир жавоб беришга мажбур бўласиз. Қўнғироқ қилганингиздан бери меҳмон амаки қачон келадилар, деб сўрайвериб безор қилиб юборди. Чунки уйга меҳмон келса, яйраб кетади.

«Ҳақиқий Инсонлар қанчалик ардоқли бўлишмасин, улар шунчалик хокисор бўлиб қолаверадилар». Бу жумлаларни адашмасам машҳур ҳиндистонли мунаққиднинг Нодим Қосимий ижоди ва шахсиятига бағишлаб ёзилган мақолаларидан бирида ўқиганман. Чинданам мезбондаги самимий соддалик, сўзларидаги майинлик, нуроний юзларидаги беғубор табассум мени ўзига бутунлай ром этиб олганди. Унда Ойбекона салобату покиза камтарлик мужассам эди.

Олди узун айвонли уй томон бошларкан, чаққонлик ва енгил қадам ташлашлари билан ёши бир жойга бориб қолган қарияга асло ўхшамасди.

Лаҳўрда «қиш мавсуми» бўлишига қарамасдан кечки пайтлари ҳам ҳаво ҳаддан зиёд қизиб кетар, одамни лоҳас қилгудай эди.

Совутгичлар ёрдамида ҳавоси мўътадил қилинган кенг ва шинам хонага кирдик. Бу ердаги асосий кўзга ташланадиган нарса – шифтга қадар бўй чўзган жавон тўла китоблар эди. Деворнинг очиқ қолган жойларида хонадон соҳибининг турли йиллар, турли даврларда таниқли қалам аҳли, давлат ва жамоат арбоблари билан бирга тушган суратлари кўзга ташланарди.

Тўрда осиғлиқ турган зарҳал рамкали, бироз сарғиш тортган сурат кўзимга оловдай кўриниб, диққатимни ўзига тортди. Беихтиёр унга яқинроқ келдим. Устоз Ойбекнинг фотосурати. Шавқ билан шеър ўқиётган пайтда олинганлиги шундоқ кўриниб турибди. Сурат остида «1949, ноябрь» ёзуви кўзга ташланарди.

Нодим соҳиб аста ёнимга келди.

— Узоқ йиллардан ёдгорлик, — деб қўйди салобатли овоз билан.

Шундан кейин дастурхон устида бошланган суҳбатимиз қизигандан-қизиди. Бундан эллик икки йилча муқаддам биринчилардан бўлиб Покистонга ташриф буюрган Ойбек ҳақида, кейинги йиллар давомида ривожланиб бораётган адабий алоқаларимиз хусусида узоқ гурунглашдик.

— Ойбек кўзлари йирик, тийрак, сочлари жингала-жингала, кўркам, забардаст инсон сифатида кўз олдимда гавдаланиб қолган. Унинг оғир, салобатли овоз билан ўқиган шеърларининг жаранги ҳамон қулоғим остида эшитилиб тургандай. Файз Аҳмад Файз ҳам Ойбекнинг салоҳиятига қойил қолган. Ўшанда биринчи бор одамнинг ички дунёси ва руҳияти муштарак бўлса, ботиний туйғу билан таржимонсиз ҳам бир-бирини тушуниши мумкин эканлигига амин бўлганман... Минг бор шукурлар бўлсинки, ана ўша узоқ йиллар олдин қўйилган қадам бесамар кетгани йўқ. Кечикиброқ бўлса ҳам амалга ошмоқда. Қатор ўзбек адибларининг асарлари бизда чоп этилгани, улар Ойбек очган йўллар бўйлаб Покистонга келишаётгани ҳақидаги хабарларни матбуотда ўқиб, хурсанд бўламан. Ўзбек комедиясининг «Ал-Ҳамро»да саҳналаштирилишининг ўзи адабий-маданий алоқаларимиз зарварағидаги алоҳида бобдир. Буларнинг ҳаммаси буюк адиб Ойбек билан бизлар бошлаган мушоиранинг давоми, деб биламан.

Аллома билан узоқ давом этган гурунгимиз Бобур, Мирза Ғолиблар ҳаёти ва ижоди, ҳали бу борада икки мамлакат адабиётшунос олимлари ҳамкорликда қиладиган ишлари кўплиги ҳақида фикр-мулоҳазалар билан якун топди.

Мен Нодим Қосимий соҳибга миллий анъанамизга кўра ўзбекча тўн, дўппи кийдирдим, куч-кувват сурури белингизни тарк этмасин, дея Чуст пичоғи осилган шоҳи белбоғ боғладим.

Эртага барвақт юртга қайтишимни эшитган Нодим соҳиб:

— Барча ўзбекистонлик ҳамқалам дўстларга дуойи саломимни етказинг. Ойбек ҳазратларининг пойқадами теккан хонадоним эшиклари улар учун ҳар доим очиқ! – деб қолди.

Дадахон НУРИЙ

Масал

Лочин товуқхонада

Бир лочин кўрсаки, пастда, панада,
Ху қир ёнбағри товуқхонада –
Донлаб юрарди бир гала товуқ,
Кўзларида бирдан ўйнаб кетди суқ:
— Қара-я, — деди у ўзига ўзи, —
Ўлжа илинжида кеча-кундузи –
Осмону фалакда учганим-учган,
Бироз каллани ҳам ишлатсанг-чи, сан,
Анови товуқлар учмай, семириб,
Донлаб юришибди тўйиб, кекириб.
Кел, мен ҳам уларнинг олдига қўнай,
Жонни қийнамасдан донга бир тўяй...
Лочин шундай дея пастга инди-да,
Товуқлар олдига аста қўнди-да –
Бир четда титкилаб чўқий кетди дон.
Товуқлар даставвал бўлишди ҳайрон,
Сўнг эса уни ҳам товуқ деб ўйлаб,
Қўйишмади ҳатто қайрилиб қараб.
Бир товуқ астойдил дон излаб ногоҳ
Титганди тупроқ -
Лочиннинг устига тушди-ку, қаранг,
Ёввойи қуш ёмон, бўлса гар тажанг:
— Ярамас махлуқлар, малъун жамоа,
Кўзингга қарасанг ўласанми, а
Лочиннинг устига гўнглар сочасан,
Гўштинг титкиласам, қайга қочасан?!
— Қаранг, Лочинмиш-а, — кулар товуқлар, –
Қилармиш дўқлар.
Лочин кўкда учар — ҳамма билади,
Товуқхонада у нима қилади?
Не деярин билмай, бўлиб шармисор,
Лочин кўкка учиб кетди-ку ночор...
Тилагим шу: ҳеч қайси Лочин –
Гўнгхонада гўнг титишга куни қолмасин!

Мухтор ХУДОЙҚУЛОВ

«Мушоҳада»

ШАХМАТДА ИШОРА БОРДЕК ҲАЁТГА

Оқ ва қора рангли, тўртта қиррали,
Шоҳ, бой, боён, сипоҳилари.
Саф тортиб туриши, ҳатто юриши
Бир-бирин маҳв айлаб жангга кириши...

Шахматда ишора бордек ҳаётга.

Шоҳнинг дасти узун, турар хотиржам,
Мулозимлар ҳар чоқ ишончли қалқон.
Нега ҳам ғам чексин Тўрахон илдам
Алишар дўпписи тор келган замон.

Ким тенг бўлар бунда олғир фарзинга
Қочувчи йўллари, ҳукмидан кўпроқ.
Тўғри йўл хатарли ҳарбийлар маккор
Айланиб йўл солиш ўйида Тойчоқ.

Фақат қўрқув билмас метин ирода,
Фақат биттагина одил Пиёда.
Ҳозир ҳам мозийда бўлган сингари
Ҳамон у одимлар ҳалол илгари...

Элёр ЭҲСОН

Миннатдорлик

МУАТТАР ГУЛ

Шу йил орзу-ҳавас билан келин туширдим. Мен ҳам қайнона бўлдим. Йўқ, қайнона десам янглишган бўламан. Фарзандларим сони яна биттага кўпайди. Келиним, э йўқ, қизим Юлдузхон қорним оғриди, деб баъзан шикоят қилиб қўярди. Гинекологларга кўрсатдик. Ҳаммаси яхши дейишди. Яқинда оғриқ кучайди. Боёвут тумани марказий шифохонасининг тез тиббий ёрдам бўлимига олиб келдик. Дарднинг тафсилотлари ҳақида гапириб ўтирмайман. Жарроҳлар Ўрозали Норбўтаев, Шуҳрат Расулов, Яхшибой Ўринов ва анестезиолог Нарзиқул Худойназаровлар қизимнинг ҳаёти учун тўрт соат курашишди. Менинг дўхтирларга кўп ҳам ишим тушгани йўқ. Лекин уларнинг меҳр-мурувватi, ташбеҳ жоиз бўлса, қаҳрамонона меҳнати олдида лол қолдим. Гўёки менинг энг яқин инсонларим қаторида муносабатда бўлишди. Қўллари дард кўрмасин илойим, бир ҳафта деганда Оллоҳнинг розилиги билан қизимни оёққа турғизиб беришди. Дард чекинди. Кўнгиллар равшан бўлди. Дунёдаги барча илиқ тилакларни Янги йил олдидан Бахтиёр Умрзоқов раҳбарлик қилаётган ана шу шифокорлар жамоасига севимли "Hurriyat" газетаси орқали етказмоқчиман.

Ўша куни оппоқ қор ёғарди. Гўёки барча оқлик тимсоллари бир-бирига уйғунлашиб кетгандай эди. Қор оқ, шифокорларнинг устидаги кийимлари оқ, энг асосийси эса, бу ерда ишлаётган инсонларнинг кўнгли оқ. Мана шу поклик, мана шу мусаффо туйғулар ҳаммамизга ҳамроз бўлсин.

Муқаддас ШОДИЕВА,
Ховос тумани

Азиз устозимиз
Бахтиёржон БЎРОНОВ!

Сизни таваллуд айёмингиз муносабати билан Наманган Давлат университетининг 105-гуруҳ талабалари номидан чин қалбдан табриклаймиз. Устоз, бизларнинг бахтимизга доимо соғ, юзингиз ёруғ, ишларингиз илгари бўлсин.

Шогирдларингиз номидан Камола НОСИРОВА, Мансурбек РАҲМОНОВ

ЭЪЛОН

Сергели тумани ҳокимиятидан рўйхатдан ўтган "Тошкентвилоятулгуржисавдо" ОАЖнинг муҳр ва штампи йўқолганлиги сабабли бекор қилинади.

Voice of America

Америка овози

www. voanews. com/uzbek

- *Дунё хабарлари*
- *Америка ҳаётидан лавҳалар*
- *Қўшма Штатлар сиёсати, иқтисоди, маданияти ва маърифатининг турли қирраларини акс эттирган маълумотлар*
- *Америка ва дунё жамоатчилигини боғловчи қадриятлар*
- *АҚШ ва Марказий Осиё муносабатлари*
- *Вашингтон-Тошкент алоқалари*
- *Демократия ва инсон ҳуқуқлари борасидаги жараёнлар*
- *Терроризмга қарши кураш босқичлари*
- *Дунёдаги долзарб воқеаларга Вашингтондан назар*

Буларнинг ҳаммаси "Америка овози" радиосининг ўзбек тилида ҳавога узатиладиган дастурларида

Эшиттиришларимиз ҳар куни алоҳида-алоҳида дастурлар ҳолида Тошкент вақти билан 20.00-20.30 оралиғида эфирга узатилади.

«Америка овози»

радиосини қисқа тўлқин — УКВ 20.00-20.30 да 7295, 9745, 15255 kHzда 41, 31 ва 19, шунингдек, Душанбе атрофида ўрта тўлқин 1143 килогерцда ва Ўш минтақасида FM 103,2 метрларда тинглаш мумкин.

«Америка овози» радиосининг ўзбек хизмати ўз фаолиятини телевидение кўрсатувларини ҳозирлаш йўналишида қайта қураётгани учун Тошкент вақти билан соат 17:30 да бериладиган ярим соатлик эшиттиришини шу йилнинг 23 ноябрь, якшанба кунидан эътиборан тўхтатди.

Тошкент вақти билан 20:00 да бошланадиган дастуримиз эса ҳеч қандай ўзгаришларсиз давом этади. Ўзбек тилидаги телекўрсатувлар билан боғлиқ ҳолатимиз ҳақида Интернетдаги саҳифамиз орқали танишиб боришингиз мумкин.

VOA

МУРОЖААТ УЧУН
VOA UZBEK SERVICE
Independence Avenue SW,
Room # 2141, Washington,
DC 20237, USA
Tel: (202)6197566,
(202)6190368, fax:
(202)2603498,
(202)6190368
uzbek@voanews.com

Mustaqil gazeta HURRIYAT

Ўзингни англаб ет!

Муассис: Ўзбекистон Оммавий ахборот воситаларини демократиялаштириш ва қўллаб-қувватлаш жамғармаси

Бош муҳаррир вазифасини бажарувчи: Исмат ХУДОЁРОВ

Таҳрир ҳайъати: Турсунали АКБАРОВ, Хуршид ДЎСТМУҲАММАД, Азамат ЗИЁ, Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ, Наим КАРИМОВ, Ҳаким САТТОРИЙ (масъул котиб), Озод ШАРАФИДДИНОВ, Раҳмон ҚЎЧҚОР

«Hurriyat» kompyuter markazida Elyor UBAYDULLAYEV tomonidan sahifalandi.

Газета Ўзбекистон Республикаси Матбуот ва ахборот агентлигида 165-рақам билан рўйхатга олинган. Бичими — А-2.

Таҳририят манзили: Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси, 16-уй. Тел-факс: 41-49-91. Тел: 41-52-72, 144-25-06. E-mail: hurriyat@rambler.ru

Индекс:
Якка обуначилар ва ташкилотлар учун — 233

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида босилди. Манзил: Буюк Турон кўчаси, 41-уй.

Навбатчи муҳаррир: Муҳиддин АБДУРАСУЛОВ

Ⓡ — тижорат белгиси.

Топшириш вақти — 21.00
Топширилди — 20.00
Буюртма — Г - 0063

Т: 2492

Таҳририятга юборилган мактуб ва мақолаларга ёзма жавоб қайтарилмайди.